

Nyeborg Kiøbstæd i Nyeborg Amt.

Nyeborg ligger en liden Spadseer-Vey fra det store Belt, men for de Seylende er det en god Miil omkring fra det store Belt, Situationen er meget behagelig med Skov, Mark og Vand, og de mange Skibe, som sees fra Strandkanten i Beltet og Havnen. For hundrede Aar siden var Byen til Land-Siden rundt om, ligesom indhegnet og bedekket med en stor Skov af Eeg og Bøg, saa at de Reisende ikke kunde see Staden, førend de vare gandske nær ved den; men siden Krigen 1658 ere Skovene borthuggede, og Slottes forrige Mark, Dyrehauge og Borreskov reent ødelagt, dog mangler endnu ikke Byen Skove i Nærværelsen til Forlystelse. (748)

Har god frisk rindende Vand. Byen har et got tilløbende fersk Vand, som kommer to Mile derfra ved Ellinge Mark Vesten for Nyeborg fra en Aae, kaldet Trevad, som haver sit Navn af to Bække, der løbe sammen, har sit udspring fra nogle Kilde-Væld i Herrested Sogn og gaaer forbi Kelle-Mølle, førend det kommer til Tvevad; det andet kommer Vesten fra, længere op i Landet, og omsider styrter sig i Ladegaard-Søe, strax uden for Fæstningen paa den Vestre Side af Byen; ved denne Søe var fordum Slottes Lade-Gaard, som for længe siden er afbrudt, derfra løber det først i Fæstningens Vestre Grav, hvor det ved Muurverk og Dæmninger bevares, at det hverken ved det salte Vand skal blive fordervet, eller til Unytte ved Afløb i daa andre Fæstnings Graver spildes; derefter gaaer det igiennem én under Volden bag Slottet opmuret Gevelst, men neppe er det kommet inden for Volden, førend det Norden for Slottet faaer Anseelse af en liden Søe, der siden Østen om Slottet udstrekker en krum Arm for at give det paa den Side en dobbelt Grav, og endelig tager det forbi Byens Mølle sit Udløb under Fæstningens Nordre Vold igiennem Svane-Dammet, ud til Stranden med tre Arme, af hvilke den ene løber om ved Aale-Huuset, den anden midt igiennem Byen, hvorved Vandet af Indvaanerne uden synderlig Bekostning er indledet i deres Huuse, og den tredje uden om den Østre og Sønner Side af Fæstningens Graver.

Sund og god Luft. Luften er meget sund og god, da Stranden trekker til sig alle fra de ferske Vande opstigende Dunster, og selv formedelst sine idelige løbende Strømme forhindrer, og affører de Uleyligheder, som Strandens Naboer pleyer at besværes med, hvorover Indbyggerne ere af god Constitution og gierne leve længe.

God Fiskerie. Stranden og Fiorden, saa længe de ere aabne for Iis, giver en god Velsignelse af alle slags sunde Fiske, saasom Hvillinger, (749) Makrel, Hornfisk, Flynder og Aal, men især af Torsk, Vaar- og Høst-Sild, saa at nesten hver Dag kan have fersk Fisk for liden Priis.

God Agerland, Skov og Græsning. Pløylønd, Græsning og Skov har Byen saa meget af, som den nødvendig behøver, og af Skoven have Over- og Under-Gierdsel til den vidtløftige Eenemerker Indhegning.

Ligger paa den almindelige Passage. Desuden falder og herigiennem den almindelige sterke Fart til og fra Sælland, som giver nogle Indbyggere, og i Særdeleshed Færgeløbets Interessentere og Søefolket besynderlig god Næring.

Vigtig Havn og Fiord. Men den største Fordeel, Naturen har tildeelt dette Sted frem for mange andre i Riget, er denne, at det ligger særdeles beqvemt til Seylads og Handling,

formedelst den vigtige Fiord og Havn, hvortil ingen Lige findes i Riget, naar man undtager Kiøbenhavn.

Denne Fiord gaaer tre fierding Vey indtil Byen, formedelst en lang Odde imellem Beltet og Fiorden, hvilket Indbyggerne kalde den store Øe eller Øster-Øen, den er ved Indløbet mere end en halv Miil breed, men bliver alt jo længere den gaaer ind, jo smallere. Den er overalt seylbar, endog for store Skibe, dog falder derinde hist og her nogle Sand-Grunde og store Steene, saa at Ubekiendte ikke kan fare sikker lige ind i Staden. Den Vestre Side af Fiorden kalder Skibsfolket Vester-Landet, hvor man intet seer uden Skov indtil Ellensborg, nu Frie-Herskabet Holkenhavn, som ligger ved en breed og dyb Aae-Munding, hvoraf Gaarden haver sit Navn. Paa Øster-Øen strax ved Indløbet til Fiorden ligger eb Skibs-Havn, som en liden Viig og Odde, kaldet Slibs Odde. Der uden for er Nyeborg Reed, som haver god Anker-Grund, hvor de, som vil fare Sønder eller Nør paa, kan oppebie Vind og Bør. Den yderste runde Brink og Klinte af Øster Øen imod Sælland er kaldet Knuds Hoved af Hertug Knud, som har bygget Slottet, og hvorfra man (750) kan see over hele Beltet, saadan en Fiord kan da ey andet end give de Søfarende en tryk Havn og Vinterleie.

Stadens Anlæggelse og Opkomst i det 12te Seculo og følgende Tider. Stadens første Anlæggelse er skeet under CANUTO VI sidst i det 12 te Seculo, strax efter, at Slottet var bygt, dog vil nogle giøre den langt ældere, og ansee den for at være anlagt af Svend Grathe, see Holb. Tom. I. pag. 115 item: Atlas Daniae Tom. III pag 519 og saasom dette Sted foruden sin fordeelagtige Situation, laae meget beleyligt, og fast ligesom i Hiertet af Riget, saa har de Høyløvlige Konger og Rigets Stænder, særdeles i det 13de og 14de Seculo anseet det med lige Behag, og præsereret det for andre Stæder i Riget til Danne-Hof, almindelige Herre-Dage og extreordinaire Moder og Sammenkomster, saa at det ikke har varet længe, førend Byen merkelig er bleven forandret og bragt i Anseelse.

Privilegier og i Atlas Daniae Tom. III p. 525. Af WALDEMAR II veed man, at Staden har erholdt sine første Privilegier, hvilke af ERICH MENVED tillige med andre og nye Friheds Tillæg i sær 1299 ere blevne stadfæstede; og da alle Stænderne ved mange fremmede Herrer 1251 i Kong ABELS Tid vare hid indstevnede til Danne-Hof, og opholdte sig fast her det gandske Aar, saa kan man ikke tvivle paa, at jo Staden da allerede har været temmelig bebyggt. At Staden og i ERICH GLIPPING Tid har været i nogen besynderlig Anseelse, kan man deraf slutte, at han 1271 gav den sin egen Stads-Ret.

Staden har forðum været større. Man maa ikke heller indskrenke sit Begreb om Byens forrige Anlag, efter den Skikkelse den siden har faaet, og endnu haver. Thi da Staden nu omstunder ligger indsluttet paa den snevre Plads inden for Slottet og Svane-Dammet, saa har den Plads inden for Slottet og Svane-Dammet saaledes bebygget, som den nu sees, da det meste og anseeligstee af Byen har staaet Norden for Slottet, (751) hvor nu Volde og Fæstnings-Verker ere anlagde, og strekker sig langs hen imod den Nordre Dam, eller de nu brugelige Odense Lande-Vey.

Det er beviisligt nok af adskillige gamle Breve, at Stadens første og ældste Kirke har staaet langt uden for Fæstnings-Verkerne i Helletofte, og at dens Præster og Værgere der har boet; man har og i vore Tider fundet øyensynlige Kiendetegn af Bygninger og Steen-Broer dybt i Jorden, hvor saadant ikke har været at formode. Særdeles har man for nogle Aar siden paa Bleg-Dammen, som blev Commendanten General-Major von Ellebrecht allernaadigst skienket til Bygning og Hauge, da man gravede der for at lægge Fundament til Kielder,

antroffen ey alene dobbelt Steen-Broe, den ene mere end en Alen under Jorden, den anden nesten en Alen dybere, men endog foruden Muur-Stene mange skønne Qvader-Stene, og iblant dem én, hvori var udhugget Borgemester Hans Nielsens Navn, som man af nogle gamle Breve veed at have levet under Kong HANSES Regiering.

Dog har Staden under Kong ERICH GLIPPINGS Tid endnu været indsluttet inden for Byens Canal, som af hans nestfølgende Successorer, at Staden paa den Nordre Side først har tiltaget i Bygning, deels ved det, at de med deres Hof har opholdet sig der den meste Tid, deels ved det, at de aarlige Herre-Dage bleve ligesom bundne til dette Sted, hvorved ey alene Adelen og Hof-Folket i de Dage bleve foranlediget til, for deres egen Commoditet, at bygge og hielpe til Stadens Opkomst, men endog Haandverksfolk og andre at søge his, for at prositere af den overflødige Næring, som til dette Steds Borgere indskød. (752)

Tiltagelse ved de aarlige holdende Herre-Dage. Adelen, som eengang havde bygget sig Gaarden og Huuse her for Danne-Hoffernes skyld, faae ikke heller gierne, at de sædvanlige Herre-Dage herfra skulle forflyttes, hvorfor de senere regierende Konger, CHRISTOPHER II 1320, Waldemar III 1354 og 1360, og OLUF 1375 eller 1376; thi da blev Olaus udvalgt til Konge efter WALDEMARS Død, som skeede den 25 Octobr. 1375 matte ved deres Handfestninger forbinde sig til eengang hvert Aar at lade holde Danne-Hof i Nyeborg, som det heder efter gammel Sædvane. Vid. Grams Forbedringer til Kong WALDEMAR CHRISTOPHERSEN Historie i Kiøbenhavns Selskab Skrifter, Tom. IV. Iblant de Besværinger, som imod ERICH af Pommern bleve giorte af Adelen, findes og denne i Særdeleshed, at han ikke efter sædvanlig Skik havde ladet holde Danne-Hof i Nyeborg. Det Privilegium, som Kong ERICH MENDVED gav Staden 1299 at Vindinge Herreds-Ting, her skulle holdes hver Onsdag, har ikke heller været et ringe Middel til at give og vedligeholde Indbyggernes Næring, eftersom hver Onsdag derved ikke alene var bleven for Landboe en ordentlig Ting-Dag, men og for Indbyggerne er almindelig Torve- og Markeds-Dag.

Stadens Udvidelse imod Stranden i de sildigere Tider. Siden vor Frue Kirke under Dronning MARGRETHE var bleven opbygget, har Indbyggerne indtaget et stort Stykke af Svane-Dammens Gunger og Moradser, som de ved Faschiner og Opfyldninger under Erico Pomerano har gjort til Bygge-Pladser, og erholdet Frihed og Eyendoms Ret paa samme ved CHRISTOPHORI BAVARI Brev dateret Odense 1446. Men alt hvad man nu seer bygget imod Stranden, er skeet siden Reformationen, efterat Stadens Begreb ved de af CHRISTIANO III anlagde Volde er bleven indskrænket. (753)

Den Nordre og største Deel af Staden har tende gange lidt Ildebrand. Men den Nordlige Deel ved Stranden har af Ildebrand i de tre første Seculis været overfalden, og særdeles kort for CHRISTOPHORI BAVARI Død fast ødelagt, hvorudover Dronning DOROTHEA med Rigens Raad bevilgede Staden Skatte-Frihed i 40 Aar, som tilligemed andre Stadens Friheder af CHRISTIANO I 1449 er bleven allernaadigst confirmeret. Dog er den da, ligesom forhen, altid strax igien blevet opbygget, saa at den ved disse fatale Hændelser intet skal have tabt af sin Anseelse, indtil den i Grevens Feide blev af Fienderne ruineret, og under sin Aske begravet.

Ødelagt i Grevens Feide. Paa Nyeborg Slot commenderede paa de Tider Oluf Rosenkrantz, som Høvedsmand, hvilken en Tidlang tapper forsvarede Slottet, efterat Byen var indtaget, uagtet alle de Trudsler og Krigs-Anstalter Fienden gjorde for at bringe ham til dets Overgivelse, omsider, da Fienden havde afskaaret Byen sit tilløbende Vand, lod han den

udplyndre og stikke i Brand, hvorved Kirken, som der stod, undergik, og en stor Deel af den øvrige Stad tillige tog Skade. Dette foraarsagede en stor Ueenighed paa Slottet, saa at Oluf Rosenkrantz maatte overgive det.

Første Befæstning og nye Bebyggelse. Siden den Tid er den Plads imellem Svane-Dammet og Stranden, som nu er inden Fæstningens Greve indsluttet, bleven stærkere bebygget end forhen. Thi saasom CHRISTIAN III i consideration af Stedets Vigtighed og den store Ødeleggelse, Staden paa den Nordre Side havde taget i den Feide, fandt for godt at anlegge Volde og Grave uden om slottet, hvor mange Bygninger forhen havde staaet, saa matte Indbyggerne opfylde og forhøje alle Moradserne i de øvrige snevre Indskrænkning, og strax gjorde de beste og beleyligste Steder som der kunde findes, til Bygnings-Pladser. Paa samme Tid, da Frantz Brokkenhuus var Lehnsmand her paa Slottet, blev endeel af Byens Eyendoms Jord uden for Staden (754) udlagt til Sæde-Land, og iblant Indbyggerne udskiftet, efter den Taxt, som Gaardene da stode eller muelig blev sat udi for Stalde-Rum, som sees af én af FRIDERICH II til Magistraten ergange Befaling af 26 Julii 1580. Men saasom Indbyggerne, efter den liden Bygnings- og Gaards-Plads, de havde i Stalden, fandt det ubeleyligt at have og holde deres Heste og Qvæg hos sig selv, saa have de for deres Avling og Creature resolveret at ville bygge Lade-Huuse og Stalde uden for Byen, som og af Friderich II ved Befaling til Lehnsmanden Eskild Giøe af 14 Julii 1568 blev allernaadigst bevilget, og saasom alle formuende Borger paa den Tid brugte en stor Handling med Stald-Øxne, saa blev paa begge Sider af Indkiørselen til Byen opført for denne Oeconomie mange vidtløftige Bygninger, som alle 1659 bleve af de Svenske nedbrudte.

Stald-Huuse uden Byen ødelegges af de Svenske.

Kong Friderich III lader Fæstningen sette i Stand hvorved Byen indskrænkes. Men som FRIDERICH III fandt for godt, strax derefter at lade Fæstningen sette i en regulair Stand, saa kunde det ikke mere tillades, at opføre Bygninger saa nær under de da anlagde og videre projekterede Verker, hvorudover Indbyggerne da har maatte lade deres Avling indføre og udtære hos sig selv, og til dette Brug gjøre en nye og anden Indretning i deres Huuse. Og dette er Aarsagen, hvorfor man her mere end i nogen anden Kiøbstad i Riget, nu omstunder boer saa indskrænket.

Stadens skønne Handel, førend den Svenske Feide. For den Svenske Feide boede her mange rige Negotianter, som dreve en stor Kiøbmands-Handel, og fast alene forsynede hele Provintzen og andre Steder uden for, med Salt, Vine og alleslags Vahre, saasom de andre Kiøbstæder ikke kunne holde Priis med dem; det har beløbet sig til en anseelig Summa Penge, som de har kundet bringe aarlig fra Odense til St. Michels Marked for de Vahre, de der afsatte, og man kan derfor ikke undre over den øvrige Capital, som imellem disse og Odense Kiøbmænd om dette Marked Holdelse (755) var opkommet, med ved FRIDERICH II allernaadigste Resolution af 1 October 1650 blev endet. Aarsagen til denne Stadens Floer og Handling i de Tider, var den skønne Havn og Stedets Beleylighed. Thi foruden det, at her vare de, som da holdte selv Fransk- og Spanie-Farere, gig og mange fremmede Nationers Skibe, som agted sig til eller fra Øster-Søen, særdeles Hollandske, igiennem denne Strøm, og hellere, betalte Strøm-Tolden her, da den 1560 var bleven først anlagt, end i Øre-Sund, allerhelst da de fandt her paa Stedet sufisante Folk, som de kunde afsette alle slags Vahre til, og hvor de med alle Fornødenheder til Skibs- og Handels-Brug kunde vorde forsynet. Paa Raad-Stuen henger en Model af én paa de Tider da værende Fregatter med sine Canoner;

saadan en anseelig Fregat havde Stam-Faderen til den Lerkiske Familie Borgemester Peder Nielsen, ladet bygge, og da den var kommen hjem fra Frankrig, og tracterede Kong CHRISTIAN IV med sit Følge, offererede han Kongen samme med si hele Armatur, foregivende, at den var for stor til Kiøbmands Brug, og kunde være Kongen og Riget nyttigere.

Indbyggernes Handel ruineret af de Svenske. Ved den fatale Svenske Krig 1658 blev Byen frem for andre i Provinzen meget medtaget, Handelen nedlagt, Byens Couffardie- og Færge-Skibe bortførte og ruineret, og fast alle bemidlede Familier forarmede, saa at Byen ey igien har kundet reist sig, uagtet den af Kong FRIDERICH III fik Stabets-Stads Ret til Stadens og Handelens Opkomst.

Stadens Opreisning under Kong Christian IV. Og Kong Frider. V. Under CHRISTIAN VI og Kong FRIDERICH V. har Byen tiltaget, thi 1727 havde Byen alene fem Couffardie-Skibe, hvoraf det største kunde føre 500 Tdr. 1759 var her i alt 19, alle nye, og der ved Staden bygt, hvoraf nogle gik til Frankrig, Engeland, Grønland, Strædet og Vestindien, mange øde Pladser opbygt, saa at byen paa en Snees Aar, er tiltagen i Bygning. (756)

Indfarten til Staden og dens Porte beskrives. Indfarten fra Stranden er igiennem Strand-Porten opbygt 1743, men fra Land-Siden igiennem den anseelig Land-Port opført 1662. Under Kong CHRISTIAN III Da Voldene først bleve anlagde, er Indfarten forflyttet hertil, da den forhen gik igiennem den Nordlige Deel af Staden imellem Helle og Sproe-Tofte, som var for dem der tog til Odense og Kierteminde, de fra Svendborg og Faaborg kiørte ind af Auernakke Porten, som med Fæstningens Istandsettelse under Kong FRIDERICH III blev tillukket.

Tradition om den første Borg eller Fæstning. Imellem Holkenhavn, Dyrehave, og Vindige Bye ved Aaen, som endnu længe efter Nyeborg Slottes Anleggelse er kaldet Gammelborg, findes endnu Tegn paa Stedet til denne Bygning, og haves endnu Breve af Kong WALDEMAR dateret Vindige 1355. Det kan og være, at samme har været anlagt af Sven Grathe eller længere hen i Tiden. I Kong ERICHs Recess, som er funden i den skrevne Skaanske Lov paabyder en aarlig Forsamling i Nyeborg, Trinitatis Søndag, er ikke skrevet af Kong ERICH Eyegod, men af Kong ERICH Glipping, altsaa synes den Meening at bortfalde, at Nyeborg skulde have været til, førend Hertug Knud lod den bygge. Man meener at Slottet først af Hertug Knud er kaldet Nyeborg, og siden da Byen er bleven anlagt, har den faaet Slottes Navn. De første Herre-Dage i Nyeborg ere tvende i Kong ABELS Tid 1251 i Foraaret og Efteraaret, dog ere de formodentlig ikke de første. Det gamle Slot bestod af fire grundmurede Fløyer, hvoraf Kong CHRISTIAN III havde ladet Slottet 1549 reparere om med et Taarn forsyne, de tre Fløyer bleve nedbrudte 1722. Hertug Hans og Hofmester Rosenkrantz undvagede i Bønder-Klæder i Grevens Feide.

Færgeløbet fordum. I Begyndelsen betiente man sig af Skuder og Baade af ulige Størrelser, som dog ikke var større i Kong CHRISTIAN III Tid, end at de kunde overføre 3 a 16 Heste. Under CHRISTIAN IV bleve (757) de aflagde, og brugte man de flade Færger og store Baade til bekvemmere Transport, men William Adrian en Hollænder, hidbragte 1626 den første Smakke, hvortil han endnu lod bygge to mindre og 1641 atter to mindre, saa at de 1643 havde foruden Færger og store Baade, fem store og smaa Smakker. Kong CHRISTIAN IV gav ham den 11 Augusti 1640 paa Livstid et Stykke af Øster-Søen, Øehaven kaldet, for disse Smakkers Anskaffelse. 1648 den 20 Febr. Tillod Kong CHRISTIAN IV at den største

Smakke maatte bruges til Kiøbmands Brug; men 1658 og 1659 blev de tilhobe af Fienden ødelagde, saa at bemeldte Williams Enke kom i Armod.

I de Svenskes Tid ruinered.

Anordning om Færge-Farten. De allernaadigste Anordninger om disse Fartøyer til denne Tid vare af CHRISTIAN III 1553, FRIDERICH II 1588, CHRISTIAN IV 1589 1615 1632 og 1636, og af FRIDERICH III 1650, som indeholder: 1) At de maae tage Fragt i Nyeborg og ligeledes i Corsøer. 2.) At de først skal indtage Kongens Føring og Gods. 3) At de ikke maae overføre Betlere og Tartere. 5) Ikke at ind- eller udføre Kiøbmands Gods uden at angive det til Tolderen. 6) At de ikke maatte overføre Fremmede, førend Byefogden havde efterseet deres Pas. 7.) At de ey maatte tage høyere Fragt, end der paa en Støtte paa Torvet var anslagen.

Færge-Taxten før end 1660. Taxen var 1533 for en Oxe 4 Skilling, 1615 6 Skilling, 1632 8 Skilling, 1641 1 Mark, en ledig Person om Sommeren 6 Skill. Om Vinteren 12 Skilling, 1636 om Sommeren 8 Skill om Vinteren 12 Skilling, 1643 om Sommeren 12 Skilling, om Vinteren 12 Skilling, 1643 om Sommeren 12 Skilling, om Vinteren 20 Skilling. 1647 Kongelig Resolution, at der skulde gives af hver Smakke 1 Mark, og af en Færge 8 Skilling, som til Tolden skulde opbærges. Efter Krigen blev af FRIDERICH III den 7 Augusti 1665 bevilget, at Færgen ikke skulde segle, førend den (758) havde fuld Fragt, og ved Forordning af 29 April 1684 blev Rederne for Indqvartering befriet, og ved Rescript af 11 Febr. 1699 at af en Smakke skulde betales 6 Rdlr. Om Sommeren, og 7 Rdlr. Om Vinteren. Dog var Færgeløbet kun i maadelig Stand, thi 1683 var kuns tre Færge-Fartøyer og fire Couffardie-Skibe, 1709 tre Jagter og én Smakke, ja i Kong CHRISTIAN IV Tid var snart ingen, som vilde interessere, saasom Transporten var liden, og der idelig var Misforstaaelser imellem Færge-Lauget i Nyeborg og Corsøer, indtil der 1734 den 12 Maji blev gjort Contract imellem begge Parterne saaledes:

Contract imellem Nyeborg og Corsørs Færgemænd 1734. At de i Nyeborg holder sex, og i Corsøer fire Smakker og Jagter, som nesten alle ere nye; hvad disse ti Fartøyer fortienere, gaaer til fælles Casse, bliver in Majo hver Aar repareret, og er nu i god Stand. Af disse ti Fartøyer ere to Post-Jagter, for de Danske Post-Sækkes Transport, og den Svenske Post-Sækkes Overførsel fire gange om Ugen fortienere Fælles-Cassen og noget, overalt er disse Fartøyer nu i saa god Stand, som nogensteds i Europa, og kan endog fuldføre Reysen med stridig Vand og Strøm.

Anordninger om Færgeløbet siden 1660. De Kongelige Anordninger om Færgeløbet er følgende: 1) Directionen over Færgeløbet tilkommer alene Magistraten efter FRIDERICH III Rescript af 7 May 1665. 2) Taxten paa Fragterne, Forordningen den 29 April 1684 og Rescript af 11 Februarii 1699. 3.) Redskabet i Færge-Fartøyerne er alene Borgerskabet overladt og Magistraten udelukt, Rescript af 19 Januarii 1709. 4.) Broe-Penge til Skibs-Broens Vedligeholdelse, Rescript af 13 Junii 1720. dog Post-Jagten befriet ved Kongelig Resolution af 30 Sept. 1712 og 17 December 1734. 5.) Om Litzen-Brødrenes (Drager) Anskaffelse for billig Betaling, Rescript af 19 October 1723 og 24 April 1734. 6.) Om Børs-Dage, Rescript af 19 October 1723 og 24 April 1734. (759)

Nyborgs tre Broer til Søen. Skibshavn eller Skibshavn-Broen er af Kong CHRIST. IV anlagt paa en liden Vig, som gaaer ind i Øster-Søen, og vedligeholdes af Kongen; der søge

Couffardie-Skibene Vinterleie og Bruges til transporter meest om Vinteren, derved er et lidet Huus paa Øster-Øen, som Eyeren Etats-Raad Rask 1698 log opbygge. Holmens Broe paa Nærings-Øen er bygt af Commendanten Oberste Cicignon, men han maatte ved Høyeste-Rets Dom 1704 overlade den til Byen, saa at Magistraten oppebærer Broe-Pengene, derved er bygt et Vertshuus kaldet Holmen. Byens almindelige Skibs-Broe, som først har været liden og ingen Indkomst havt, førend 1525, da Kong FRIDERICH I paabød Udenbyes Mand at give 1 Skilling af hver Læs Gods, og 1 Penning af hver Stk. Qvægs-Hoved, som blev indskibet. Siden er der gjort andre Anordninger om Broe-Penge, nemlig : 1547, 1642, den 22 November 1664, den 13 Januarii 1716, den 2 November og 13 Junii 1720, hvorved Indkomsterne blev formeret; 1642, 1651, Oy 1679 er den idelig bleven forbedret, men da Fæstningen efter 1720 blev udvidet, og Havnen slettere, blev den 6 May 1729 accorderet Canal-Penge til en Mudder-Machine med to Pramme, som 1738 blev bygt og kostede 1900 Rixdaler, hvilke 1740 bleve brugte med god Effect, men af mangel paa Penge continuerede det ikke. 1753 gjorde Hans Nielsen og flere et Forskud af 3000 Rixdaler, hvorved Broen blev forlænget, og saaledes sat i Stand, at den bestandig uden Ophold og med Magelighed kan embarquere de Reisende, og de Handlendes Vahre.

Slottet forsvarede fordum Byen og Havnen. At Slottet i forrige Tider haver tient Staden og Fiorden til Værn og Beskiermelse, ikke alene mod Søe-Røvere, men endog mod andre Rigets Fiender, derpaa kan ikke tvivles, naar man betragter dets stærke og ugemene tykke Mure, og de Fordeele dets (760) Anlæg havde imod Fiendernes Anfald af Stranden, de ferske Vande og Morradser, som det var omgivet med.

Fæstningen anlagt under Kong Christ. III. At Kong CHRISTIAN III lod først anlegge Fortificationer med Volde og Graver, derom vidner en Steen, som efter Slottes Nedbrydelse er indmuret i Pulver-Taarnet med denne Inscription: Christianus Rex Friderici Primi turrum instauratæqve arcis adisicia simuul & oppidi Propugnacula posiut 1549 Regni sui 13, hvilket Aarstal betyder, da der med Verker er begyndt. I Arent Berentzen Bergens Tid beskrives Staden at have været med én høy og stærk Vold, Graver, Søe, og Moradser befæstet, og mod Land-Siden 1629 meget forbedret. Stadens Kiemner tilholdes i en Instrux 1649 at have Opsyn med, at Leer og Sand ikke udgraves af Byens Volde fra Auernakke Port og omkring Byen til Slots-Møllen. Paa det Mode i Odense den 17 May 1645 blev besluttet, at Nyeborg Fæstning skulde forbedres, og omendskiønt der samme Tid laae i Byen en stor Guarnison af Ryttere og Soldatere, hvorved Indbyggerne den Tid besværgede sig, saa findes dog ikke, at der er gjort noget betydeligt ved Fæstningen, thi det, som samme Tid og 1657 blev foretaget, bestod i to Cortegarder at opbygge paa Torvet, og ved Skibs-Broen, samt en Port ved Indfarten fra Stranden af, og ved den Hollandske Conducateur Lebrecht, at lade de gamle Fæstningers-Verker imod Lade-Gaards Hvelvingen pallisadere, saa at man ey kan undre over, at de Svenske den 31 Januarii 1658 indtog Byen uden mindste Modstand. 1659 lod de Svenske paa nogle Steder forbedre de gamle Volde, andre Steder continuerede dem, som vare anlagde, og uden for Staden lod opkaste adskillige Forskandsninger, og deriblant Stierne-Skandsen, alt under Ingenieur-Major Carl Henrich von Osten og hans underhavende Conducateurs Opsigt, de log og afbryde Slottets Lade-Gaard, Indbyggernes Lade-Huuse og Stalde, (761) som stod paa begge Sider af Steen-Broen strax uden for Byen paa den Nordre Side.

Under Friderich III. Kong FRIDERICH III lod efter Souverainiteten forfatte en Tegning til alle Fæstningens Ind- og Udenverker og den Strekning mod Land-Siden, som 1661 blev afpælet, og afstukken under bemeldte Major Ostens Commando, og derefter blev den Bastion

foretaget bag ved møllen, som kaldes Hans Andersens, og er da først anlagt, som sees af Kong FRIDERRICH III Skiøde den 29 November 1665, hvorefter Breedskitte af Lade-Gaards Vængerne blev givet for den Møllen tilhørende Eyendom, som blev udlagt til Fæstningen, da der laae i Guarnison fire Compagnier a 160 Mand, som hver havde 1 Chef, 1 Lieutenant, 1 Cornet, 1 Capitain d'Armes, 3 Sergeanter, 1 Fourier, 1 Gefreiter, 1 Munsterskriver og 3 Corporaler, ved hver Compagnie, dette Arbeyde continuerede til Kongens Død, da Byen med Volde og Graver rundt om var forsynet; men siden er der derved forblevet til 1720, da General-Lieutenant Scheel gjorde et nyt Projekt til Fæstningens Istandsettelse, og derefter blev Udfalds-Posterne, Strand-Porten, Bastioner mod Stranden og Svane-Dammen, samt Udverkerne i Auernakke og Dyrehaven, saavelsom uden for Land-Porten af nye anlagde; Voldene overalt forandrede, og imod Strand-Siden særdeles forbedrede, Fæstnings-Bygningerne af nye opbygte under Oberst-Lieutenant Tönsted og Conducteur Holstein, siden under Capitain Ties, og efter ham under Capitain Dines Lemmings Opsigt.

Hvem der commanderede Fæstningen. Førend Souverainiteten førte Høveds- og Lehns-Mændene paa Nyeborg-Slot Commando. I Svenskens Tid dependerede Fæstningen af det Svenske Generalitet, og Commendanten afvexlende fremdeles tilligemed Guarnisonen. Efter Souverainiteten General-Major Fuchs, Feldt-Marschal Claus von Ahlefeldt til Bramsted 1674. (762) Baron von Holk, som var tillige Amtmand over Nyeborg; derefter Commendanten: Oberste Bendix von Hatten, Oberste Johan Caspar von Cicignon, Oberste Bibau, Oberste Rudolph Offenbergh, Oberste Ellebrecht, Oberste Witberg, General-Major Meldrum, Oberste Pogrel, Oberste Schaar, Oberst-Lieutenant Biering, General'-Major von Holstein, General-Lieutenant von Gasfron, General-Major von Grambau, General-Major Heusfer, General-Major Ellebrecht, General-Major Wind. 1764 blev Fæstningen ophævet, men 1770 igien oprettet til en Fæstning, da Cammer-Herre Magnus Ernst von Firchs, Ridder og Oberst over Printz FRIDERICH'S Regiment blev den første Commendant. Formedelst Overfarten imellem Provintzerne kunde anlegges en Fortresse paa Oden af Øen ved Skibs-Broen, som i Krigs-Tid var til stor Nytte.

Porte. I fordum Tid havde Byen tre Porte, den ene kaldtes Svendborgs-Porten, som efter den Svenske Feide blev tillukt, og var med Volde, Graver og Udverker; den anden forhen kaldet Odense- nu Land-Porten, er prægtig opført 1666; den tredje Port kaldet Strand-Porten, paa nye opbyggt af Kong CHISTIAN VI.

Byens Gader. Byens Gader og Stræder ere: 1.) Adelgaden fra Strand-Porten til Kirken. 2.) Kongensgade fra Kirken til Slottet. 3.) Mellemgaden fra Slotsgraven til Byens Grav. 4.) Pølsestrædet fra Mellemgaden til Kongensgade. 5.) Kultorvet eller gammel Torv fra Kirken til Nørregade. 6.) Torvet hvorigiennem Passagen er imellem Land- og Strandporten. 7.) Korsgaden fra Raadstuen paa Torvet tvers igiennem Mellem- og Kongensgaden. 8.) Langs Slotsgraven fra Torvet til Kongensgaden. 8.) Langs Slotsgraven fra Torvet til Kongensgade, alle disse have været til førend Grevens Feide. 9.) Nørregaden fra Torvet til Kultorvet. 10.) Rebslagergaden fra Nørregade til Byens Graven. 11.) Vægterstrædet fra Nørregaden til Nørre Vold. 12.) Nyenstad Østen for Byens (763) Grav. 13.) Skippergaden fra Adelgaden langs med Byens Grav til Nyenstad. 14.) Voldgaden langs Volden paa begge Sider af Stranporten. 15.) Peder Jægerstræde fra Korsgaden til Voldgaden. 16.) Store Steendamsgaden fra Landporten til Hovedvagten. 17.) Lille Steendamsgaden fra Landporten til Vestre Vold; disse ere alle anlagde efter Grevens Feide, og de sidste for faa Aar siden.

Gaarde og Huuse. Foruden Kirken, den Latinske Skole, Raad-Huuset og Fæstnings-Bygningerne, findes der 271 Gaarde og Huuse; deriblant 8 grundmurede, taxerede hver over 2000 Rdlr., 18 dito hver for 1000 Rdlr., 28 dito hver for 500 Rdlr., 134 dito hver taxerede over 100 Rdlr. Og 75 dito taxerede hver under 100 Rdlr.

I Atlas Dan. Tom. III. Pag 527 slutter Autor Kong CHRISTOPHORI BAVARI Brev, som tilsiger Borgerne at nyde Vandløb af Søen, Svane-Damme kaldet, i Byens Grav, at Byen i samme Konges Tid var befæstet, men denne Slutning er urigtig, da der maa gøres Forskiel paa Slottes Grav, Byens Grav og Fæstningens Grave, hvilke forhen omstændig ere beskrevne, da Fæstnings-Gravene længe efter Kong CHRISTOPHER BAVARI Død ere anlagde.

Raad-Huuset. Raad-Huuset er en massiv og anseelig Bygning, opført 1586 af Qvader- og Muur-Steen, hvilke bleve brændte i Byens Tegl-Ovn i Korslykke, nu Nyemark kaldet. Da det trængte til Reparation blev dets forrige ziirlige Gavle 1737 efter Kongelig Befaling afbrudte, og forandrede til Skraa-Gavle og en Frontespice, med Kongens Navn, Aarstal og Byens Vaaben. Byetinget og Arrest-Værelser er neden under, og den store Raadstue-Sahl 49 Alen lang, og 16 Alen bred, oven over, hvor fordum blev holdt Bryllupper. Derved er en grundmuret Tilbygning opført 1642, hvor Raad-Stuen holdes (764) hver Onsdag, og Byens Breve og Protocoller forvares, deri henger Modellen af den Fregat, som Borgemester Peder Nielsen den ældre forærede Kong CHRISTIAN IV Neden under er Porten med Veyer-Huus paa den ene og Raadstue-Tienerens Vaaning med videre paa den anden Side. Inden i Gaarden er 1763 opført en Bygning til Stadens Vægtene. Paa den Nordre Ende er et Brand-Huus til Byens Sprøyter og Redskaber. Borgemesternes Navne, som aan udledes, ere 1454 Jens Andersen, 1491 og 1505 Hans Nielsen, 1519 Niels Slotsskriver, 1556 Peder Jacobsen og Jens Madsen, 1581 Peder Holst og Hans Valter, 1600 Peder Jensen Skriver og Mads Lerche, 1613 Thomas Troiel, 1634 Peder Nielsen den ældre og Thomas Braun, 1639 Peder Nielsen den yngre, med Tilnavn Arendrup, 1654 Lambert Jensen, 1662 Jens Madsen, 1670 Lars Jörgensen Tolder, 1685 Tønne Madsen Rosenberg, 1699 Dines Lerche, 1709 Peder Sörensen, 1724 Hans Holmer, 1731 Cancellie-Raad Bernt Holmsted, 1740 Anders Larsen, 1745 Cancellie-Raad Jacob Lerche. Præsidenter har været: 1666 Claus Rask, Amtsforvalter, siden Politiemester i Kiøbenhavn og Etatz-Raad, 1673 Niels Larsen, Broder til den bekiendte Lands-Dommer Jens Lassen.

Om Catolske Clostere. Om Catholske Clostere der i Byen findes intet i Donationer og Gave-Breve, som ere fra Undergang conserverede, dog skal Sogne-Præstens Residenze paa Kirke-Gaarden dertil fordum have været bygt, da den og endnu har Navn af Brøderne, som der vare, og efter gamel Folkes Sigelse har der været en Gang under Jorden imellem Etatz-Raad Schmidts og Post-Stationes Gaarden, som Raadmand og Postmester Faber for ungefær 80 Aar siden har ladet opfylde. Paa Volden er 1768 en Veyr-Mølle opsat paa Hollandsk Maade, om maaler tillige Grubbe-Gryn; der er og et Liimsyderie. (765)

Consumption. Byens Privilegier. Consumptionen er nu omstunder aarlig 3500 a 3700 Rdlr. Hvad Privilegier Byen har faaet, er anført i Atlas Dan. Tom. III pag 525 – 528.

Byens Vaaben. Vaabnet er to Taarne med en Muur og Port i Midten og oven over en sexkantet Stierne og en Halv-Maane.

Hvad der hører til Nyeborg. Foruden Nyeborg Byes Indvaanere hører til Sognet den Bonde-Bye Hiulbye og Hiulbye-Huus. Raskenborg Herre-Gaard er nu henlagt til Aunslev Sogn. Desuden den lille Øe Spro imellem Fyen og Sælland.

Kirker fordum. Foruden vor Frue Kirke, som er Nyeborg- og Hiulbye-Menigheds Sogne-Kirke, har der været tre andre Kirker, nemlig: 1.) Gamel Kirken, som har staaet i Helgetofte neden for Slottet, hvor Byen først, førend Reformationen har været anlagt, den blev kaldet St. Helge; den var annecteret til Hiulbye Kirke. Præsterne havde derved et Stykke-Jord kaldet Præste-Haven, som imod Mageskifte kom til Kronen, 1505 mageskiftede Kong Hans Helgetofte fra Kirken til Kronen imod andet Jord i Nørre-Marken, 1528 kaldte Kong FRIDERICH I Niels Pedersen til Præst til Gamel og Hiulbye Kirke, men ved Grevens Feide, som skeede ved Kong FRIDERICH I Død, er Kirken med en stor Deel af Byen ødelagt. 2.) Slots-Kirken, hvori blev prædikeet efter Reformationen for Kongerne, Lehnsmanden og Slots-Betienterne, af Byens Sogne-Præst og Capellan, hvorfor Jacob Ulfeld tillagde Sogne-Præsten aarlig tre Pund Rug og tre Pund Byg; derefter har Capellanen været tillagt fri Kost og en Klædning, som vedvarede til 1570 i Axel Wifferts Tid; siden er der alene prædikeet, naar det blev begiært. Ved Slottets Nedbrydelse er Kirken endnu tilbage, som bruges til Ammunition og Materialer. 3.) Capeller, som Borgemester Mads Lerke og Burchard Hasse 1604 lod bygge paa vor Frue Kirkes Bekostning af Gamel og Hiulbye Kirkes tilbageværende (766) Qvader-Stene, den stod i Homel-Vænget, hvor og var de Fattiges Kirke-Gaard, men samme Kirke blev 1665 efter Kongelig Befaling afbrudt og derved nu anlagt en Ravelin, Hiulbye Kirkes Beboere blev efter Kong CHRISTIAN III Ordre 1555 befalet at søge vor Frue Kirke.

Vor Frue Kirke har Dronning MARGRETHE 1388 ladet opbygge Marie til Lof og Ære med tre Rader Hvelvinger meget anseelig, men har været længe under Bygning, thi den blev først 1429 indviet af Biskop Nafne i Odense; men førend den Tid har den havt sin Sogne-Præst, som sees af Zabel Kirkendorfs Gave-Brev 1405. Førend Reformationen var foruden St. Marie høye Alter i Choret, fire Altere, nemlig: St. Cathrinæ, St. Olai, St. Nicolai, og St. Gertruds, hvortil var henlagt Beneficier, og til Nicolai Alter endeel Bønder-Gods, som Patronen Johan Friis til Hesselager 1554 lagde ved Foundation til Nyeborg Latinske Skole, see Hofm. Fund. Tom. V. pag 454. St Gertruds Alter har frem for andre været beneficeret, og har St. Gertrugildes Søstere været tillagt; dette saavelsom Jomfrue Marie Calente-Selskab har været oprettet førend Kirkens Bygning, men naar, vides ikke, alene at Kong WALDEMAR III og Dronning HELVIG var i Gilde-Selskabet, som holdtes Canuti Kongens Dag, Mandagen efter Michels-Messe, Tirsdag og Onsdag efter Canuti Regis Dag med Spiisning af Fleskebørster, trende ferske Retter, Steg, Sild, Stokfisk, fersk Smør, Ost, Kage og got Øl, efter Gilde-Skraaernes Formelding. Da Kirken var opbygget, har de ladet tilsette en kostbar Bygning kaldet St. Giertruds Capel, hvortil var lagt syv Bønder-Gaarde i Lamdrup, Flødstrup. Auenslev, Utterslev og Refsvindinge, og Jordskyld af sex Gaarde i Nyeborg, som sees af Foundationen til Skolen og Kirken. Efter Reformationen blev Ungdommen der visse Dage om Ugen i dette Capel underviiste i deres Catechismo. (767)

Vor Frue Kirkes nuværende Tilstand. Kong CHRISTIAN III lod tvende Tilbygninger forfærdige efter at Gamel og Hiulbye Kirke vare ødelagde, men derved har Kirken tabt noget af sin Lysning, dog er den i sin Længde og hvalte Buer i Liighed med Hoved-Bygningen. 1581 er det smukke sexkantede Taarn opsat, da Henrich von Baden og Mads Lerke var Kirkeværger, som Lehns-kirkerne i Provinzen bekostede; Tømmeret blev tagen i Kirkens Skov, Hommel-Vænget, Mesteren fik 50 Daler og to Engelske i Arbeyds-Løn, den blev

derefter tækket med Blye, hvoraf hver Skippund kostede sex Daler. Dette lille Spiir paa denj østre Ende blev tolv Aar efter opsat. I Taarnet er fem Klokke: Storm-Klokken, har Borgemester Peder Nielsen ladet støbe i Rostok 1615. Ti-Klokken lod Peder Leerke støbe i Lybek 1642, og begge kostede 304 Daler; Vægter-Klokken er støbt 1523 Marie til Ære; Marie Klokken er støbt 1450 St. Marie og St. Johannes til Ære; Tolv-Klokken er meget ældere med ulæselige Munke-Characterer; de to sidste Klokke er kommen fra Slots-Kirken 1604 imod Vederlag af gammel Kiedel-Kobber. Choret's Tralverk er 1596 forfærdiget og kostede 148 Daler. Alter-Tavlen er fra 1592 som kostede 271 Daler, hvortil Lehnsmanden Lauritz Brokkenhuus gav 40 Daler, Daabe-Stenen er omsluttet med Billedhugger-Arbeyde, og oven over en hengende Krone. To Messing-Bekkener givet af Borgemester Peder Nielsens Enke 1643 og af Magister Claus Muhle 1694. Nest ved Choret har været et adelig Begravelse med konstig Jernverk, som nu er Præsternes Sacristie. Prædikestolen er af Billedhugger-Arbeyde med Krone over, givet af Borgemester Mads Lerke 1605. To Fløyels Betræk, det ene givet af Borgemester Dines Lerke, og det andet 1740 (768) af Cancellie-Raad Holmstedts Enke. Orgelverket er bygt 1595 og kostede 391 Daler; Foden er bekostet af Borgemester Peder Skriver og Gert Thorberg, siden maalet og istandsat 1653 og kostede 220 Rdlr. De Fløyels Betrækker om Alteret og Messehaglerne er givet 1674 af Proviant-Forvalter Povel Corneliussen og Margrethe Foss, af Frue Karen Krabbe 1597, og Borgemester Dines Lerke 1700. Lysestagerne som ere af Messing og veyer 77 Pund, ere givne af Raadmand Niels Boisen 1650. Kalk og Disk af Peder Jensen Skriver 1602. En Sølv-Flaske 1727 af Told-Inspecteur Jörgen Bruun. Fire Lyse-Kroner af Borgemester Peder Nielsen, Borgemester Mads Lerke, Søren Thomesens Enke, og Borgemester Peder Sörensens Enke. I Kirken ere tolv lukte Stole, som Tid efter anden af de Fornemste der i Byen ere bekostede. Saa ere der og anseelige Epitaphier af Marmor og Stene, over: Magister Hans Muhle Clausen Sogne-Præst, død 1692, 72 Aar. Knud Biörnsen og Søn Capitain Biörn Knudsen, med Portrait paa Kobber. Rigens Skriver og Raadmand Anders Hansen, død 1626, og Raadmand Peder Valter, med Portrait paa Kobber. Raadmand Hans Ollesen Viborg, og Borgemester Hans Pedersen Holmer, død 1730 Raadmand Søren Tomesen, død 1669, 56 Aar. Raadmand og Tolder Bertel Hansen, død 1652, 57 Aar, med Portrait paa Kobber. Velbyrdige Tonne Viffert, Axel Viffert og Anne Lindenovs Søn, død 1571, 9 Aar, og Iver Viffert, Axel Viffert og Anne Krabes Søn, fød og død 1677. Slots-Skriver Lars Jensen død 1579, Raadmand Gert Torberg, død 1603. Slots-Skriver (769) og Raadmand Jens Madsen, 1654. Borgemester Hans Valter, død 1603, 96 Aar, med Marmor Epitaphium. Magister Mads Pedersen Lerche og Elisabeth Schefer, og anden Mand Etatz-Raad Claus Rask, og anden Frue Anne Margrethe Lorents, med Portrait paa Kobber. Raadmand Niels Jensen Ruber von Gersdorf, Major af Artilleriet, død 1695, over ham er ogsaa to Faner. Johan Friis til Ørritslef, Befalingsmand paa Tranekier Slot, død paa Løitved 1635, 50 Aar, og Holger Rosenkrantz til Glemminge, Befalingsmand paa Hammershuus, død i Odense 1647, 51 Aar, og Holger Rosenkrantzes anden Frue Karen Krabbe, død 1662; dette Epitaphium er af Steen og meget anseelig i Sacristiet. Peder Thomesen, Borger, død 1621, 45 Aar, Borgemester Peder Nielsen Arendrup, død 1653, 58 Aar, med Steen-Epitaphium. Raadmand Peder Valter, 1622 skildret. En Tavle over én af Lercherne. En Tavle med Inscription: 1577 den 6 Februarii blev Velbyrdige Hans Barbye Anders Søn hastig tagen af Dage af sine Uvenner. Kirkeværge Hans Jensen, død 1629, og Maren Peders Datter Lerke. Død 1649, samme er af Steen med Portrait. Raadmand Niels Boisen, død 1653, 62 Aar, med tre Hustruer. Peder Jensen Skriver, 1607, med Portrait. Borgemester Mads Lerke med to Hustruer og aatte Børn, 1607, med Portrait. Raadmand og

Tolder Jacob Lerke, 1656, med 23 Portraits. Borgemester Peder Sörensen, død 1723, 76 Aar, med to Hustruer, med Steen-Epitaphium. Told-Inspecteur Jörgen Thomsen Bruun, død 1733, 87 Aar, med Steen Epitaphium. Borger Peder Jensen, død 1638. Borgemester Peder Jacobsen, 1645, med begge deres Hustruer Anne Sonis Datter, død 1662, 66 Aar, med Steen Epitaphium. (770). Capitain Johan Bekman von Aderndorf, død 1664, 58 Aar, men Steen-Epitaphium. Major Christian Strøebye, død 1691, 53 Aar, men to Faner over sig. En Tavle over Casten Söeibade, 1585. Borgemester Anders Larsen, død 1745, 69 Aar. Anne Elisabeth Rosenberg, død 1727, og Cicilia Friborg, med Steen-Epitaphium. Peder Larsen, Capellan i Nyeborg, 24 Aar, død 1692, 63 Aar. En Træ-Tavle over Velbyrdige Eskild Giöes og Sibille Gyldenstiernes sex Børn, død 1584. Kiøbmand Lars Jörgensen Hind, død 1658, 41 Aar, med Steen-Epitaphium; disse ere de Epitaphier, som findes i Kirken. Ligene i Sacristiet ere: Johan Friis til Ørrislev, Niels Friis og Vibike Gyldenstjerne til Hesselager Søn, død paa Løgtved 1635, 50 Aar; hans Frue Karen Krabbe Tages Datter: anden gang gift med Holger Rosenkrantz, død 1662, 65 Aar; bemedte Holger Rosenkrantz til Glemminge, Axels Søn, Høvedsmand og Gouverneur paa Bornholm, død i Odense 1647, 61 Aar. Jomfrue Ingeborg Friis til Margaard, Jörgen Friis og Else Biörns Datter, død 1659, 69 Aar. Henning Matthias von Pogrell, Oberst og Commendant i Friderichshald, død 1701, 50 Aar; hans Frue Eleonore Elisabeth von Offenbergh, død 1697. Lene Gyldenstjerne Mogens Datter. Holger Rosenkrantz Axelsen til Demstrup, død 1631, 51 Aar. General-Lieutenant Abraham Adam von Gastron, død 1738. General-Major, General-Bygmester og Commendant David Elias von Hauser, død 1745. Oberste Skaar og Frue Anna Sibilla von Serbsten. Major Johan Christopher von Gersdorf, død 1695. Hvad til Kirken er henlagt, see Hofm. Fund. Tom. V. pag. 426 og Præsten p. 532. (771)

Latinske Skole. Den Latinske Skole er strax efter Reformationen opbygget, og siden i CHRISTIAN IV. Tid påført en Tilbygning af tvende Hvelvinger, hvor Mester-Lectie holdes; samme er af særdeles tykke Mure for af forstærke Kirken forhen tilføjede Bygning; oven over Skolen er Hørernes Kammere. Foundationerne til denne Skole ere anførte i Hofm. Fund. Tom. V. fra pag 445 til pag 513. Residenzer er ingen, uden Sogne-Præstens, som dog Successores maae tilkiøbe sig af Formanden.

Dansk Skole, og hvad anseelige Mænd her ere fødte. Hvad der til en Dansk Skole er givet, see Hofm. Fund. Tom. V. pag. 513 og til Catchisation pag. 531. De anseelige Mænd, som her ere fødte, ere: Borgemester Peder Nielsen den ældres Børn. 1.) Peder Pedersen, nobiliteret og kaldet Lerche, var Justitz-Raad og Assessor i Høyeste-Ret, død 1683, 69 Aar, han var først gift med Anne Hassebard, anden gang med Lisbeth, Borgemester Peder Pedersens Datter i Kiøbenhavn, og tredje gang med Dorte Nansen, Borgemester Find Nielsens Enke, med hvilken han avlede Geheime-Raad Vicentz Lerche, Ridder af Elephanten. 2.) Cornelius Pedersen Lerche, nobiliteret, var Etatz-Raad, Stift-Amtmand over Lolland og Envoye i Spanien, døde paa sin Gaard Nielstrup 1681, 66 Aar; hans første Frue var Söster Fiuren. Som døde uden Børn; anden Frue Anne Christiana Friis, Diderich Fiurens Enke, og med hende havde han Söster Lerche, hun fik Geheime-Raad Eggert Christopher Knuth, som efter hendes Død 1714 fik sit Gods gjort til et Grevskab under Navn af Knutenborg, og tilsidst tredje gang gift med Jacob Grubbes og Frue Hilleborgs Datter, af hvilket Ægteskab descenderer den nu levende Cammer-Herre Lerche til Grevskabet Lerchenborg, ætsaa nedstammer den Lerchiske Familie af Peder Pedersen Lerche, og den Knuthiske af Cornelius Pedersen Lerche. Den tredje Søn var Magister Mads Lerche, Provst og Sogne-Præst i Nyeborg, (772) Fader til

Peder Madsen Lerche til Lerchenfeld, Justitz-Raad og Lands-Dommer i Jylland, nobiliteret, gift med Kirsten Rosenörn, død 1699 uden Arving; Lerchenfeld gjorde han til et Stamme-Huus, som tilfaldt Geheime-Raad Vincentz Lerche, og Ryegaard i Fyen gjorde Peder Pedersen Lerche til et Stamme-Huus, som og tilfaldt Vincentz Lerche, som med Kongelig Tilladelse solgte dem begge; at Borgemester Peder Nielsens Børn lod sig alle kalde Lerche, kom deraf, at Moderen Sidsel Knuds Datter var først gift med Borgemester Mads Lerche. Hvad til de Fattige er henlagt, see Hofm. Fund. Tom. V. pag. 521.

Byens Jorder. Til Byen er 45 Tdr. 6 Skpr. 1 Fk. 1 Alb. Hartkorn, Jorden drives aarlig uden Hvile. Engene i Markerne ere paa nogle Aar særdeles forbedret ved Vandets Afledning, Fyldings og Giødnings Pleye, saa at der nu omstunder kjøbes lidet Høe.

Handelen Grønlands-Farten og Skibe. Kjøbmænd ere i alt aatte, der handle med Landets egne og Norske Producter, som udskibes og indføres, ligesom og med hvad, som af andre Ting behøves til nødtørstig Udsalg for Indvaanerne og Land-Boerne, da og Skippere, som farer derfra, have Andeel i saadan Handel. Til Handelens Brug haves der 14 a 16 mindre og større Couffadie-Skibe, hvorved en 80 Søfolk næres og øves. Paa en Tid af 14 a 15 Aar er forlist syv store og to mindre Couffadie-Skibe. Til Overfarten over Beltet holdes sex Fartøyer, hvorved 30 Søfolk ernæres. Det der 1758 anlagde Grønlandske Compagnie er deelt i 40 Actier imellem nogle Stadens og andre fremmede Stæders Indbyggere, og holder paa Kobbefangsten et Skib paa 50 Commerce-Læster og fem Chaluper med en Commendeur og 32 Søfolk; med samme er i tolv Aar hiembragt 1000 Cordeler Kobbefangst og 25200 Stykker Skind. Compagniet har sin egen Plads og Pak-Huus uden for Strand-Porten, og dets Actier ere nu stegne fra 100 Rdlr. Til 250 Rdlr. (773)

Fiskerie. Fiskeriet bruger ingen der i Byen, dog boer sex Fiskere paa Byens Territorio, som ved Rederskab med nogle Byens Indvaanere fange Fisk i Bond-Garn, naar Silde-Fangsten ophører, en Mængde Hornfisk, som med Vogne føres og sælges rundt omkring i Egnen; i samme Garn fanges og Skrup- og Plæde-Flynder, nogle Steenbidere og Pigvar, men sielden Lax-Ørter og Stør. Blant Vaar-Sildene fanges en Art, som ere smaa, skarpe under Bugen og fede, ligesom de der fanges ved Capel, hvilke man nu omstunder kalder Major-Sild. De samme Fiskere, efterat Bond-Garnene er optagne, fanger med deres egne Sætte-Garn de saa kaldede Dynd-Sild, og i Høsten med deres egne Drive-Garn og Belts-Baade en Mængde Høst-Sild, som ere meget fede først i Høsten, hvilke de sælge snart her og snart i andre Provintzer, hvor Vinden og Strømmen fører dem hen; ellers fanger disse Fiskere om Sommeren Makreler, og hele Aaret igiennem Torsk og Flynder paa Kraage. I Fiorden fattes ey saa meget paa Hvillinger, Torsk, Flynder og Makrel, som mere paa dem, der have Lyst til at fange dem. Omkring ved Byen fanges Rejer hele Sommeren igiennem. Af den Torsk, som Fiskerne i Beltet fanger, faaer man undertiden nogle, som ere større end almindelige, og kan ansees for at være unge Cabillau. Aal af det ferske Vand fanges der i Fæstningens og Møllernes Aale-Kister, men i Fiorden i Ruser.

Indbyggere i Aaret 1770. I Nyeborg var i Aaret 1770 nesten 200 Familier, og uden for paa Byens Grund 17 Familier. Folke-Mængden skal der være 1450 Siele, hvoriblant Børnenes Antal til tolv Aar udgjør 346 Siele; ellers ere Indvaanerne: Sogne-Præst, Capellan, Rector, 2 Hører, Magistraten, som har Ober-Ret, en Borgemester, som tillige er Byefoged, en Raadmand, og en Raadstue-Skriver, (774) Amtsforvalter, Postmester og Tolder, 1 Controleur, Told-Inspecteur, Veyer og Maaler, 12 Handlende, 1 Mynster-Skriver, 1 Apotheker, 1

Chirurgus, 1 Stads-Musicant, 1 Organist, 2 Jordemødre, 1 Vand-Møller, 11 fornemme Familier; af Haandverkere: 3 Bagere, 5 Slagtere, 1 Guldsmed, 1 Kobbersmed, 1 Kandestøber, 1 Blikkenslager, 2 Grov- og 3 Kleinsmede, 3 Bødkere, 5 Snedkere, 8 Skoemagere, 7 Skrædere, 1 Knapmager, 4 Muurmestere, 4 Tømmermænd, 1 Hattemager, 1 Sadelmager, 3 Feldberedere, 2 Væver, 2 Kornmaalere, 1 Peruqvemagere, 1 Bogbinder, 1 Uhrmager, 1 Skibs-Tømmersmand, 2 Rebslagere og 4 Jøder, Skibsfokene ere forhen anførte.

Sprogøe. Sprogøe har fordum hørt under Corsøer, som sees af Stadens Privilegier givet 1425 af Kong ERICH af Pommern. Øen har fordum været Skov, og den eneste Beboer som der nu findes, hører til Nyeborg Sogn. Paa Landet er Mangel af fersk Vand. Der findes endnu Rudera af en Fæstning paa en høj Bakke, og der menes at Marsk Stig har 1289 opholdt sig her med sit Røver-Selskab. Kong CHRISTIAN II SENDTE HER TIL Landet nogle Hollændere for at indrette Meirie, men de begav sig derfra igien til Falster. Landet er meget slet, og Beboeren kan neppe ernære sig, saa at de Reysende, som nødes til at komme der om Vinteren, lide stor Mangel. Om denne Øe haves det Ordsprog, naar én er vred paa en anden; Jeg vilde ønske du sad paa Sprogøe, og at Sprogøestod i Lue, naar ikkun jeg var derfra.

Svendborg Kiøbstad i Nyeborg Amt.

Byens Beliggenhed og Situation. Svendborg Bye ligger 6 Mile fra Odense i Syd-Ost, og ikke i Syd-Vest, men fra Nyeborg i Syd-Syd-Vest fem Mile under Latid. (775) 55 Gr. 9 Min. Det er ikke det smalle Sund imellem Byen og Thorsinge, som Byen har sin gode Havn at takke for, men det er en Bugt, som indsluttes af det faste Land paa to Sider, og Thorsinge paa den Søndre Side, samt Thurøe i Munden imod Øster, hvilket gjør Havnen saa fordeelagtig, at den er sikker imod alleslags Vinde, og er dyb nok for temmelig store Skibe. Byen er ellers den største i Fyen nest Odense, just ikke den smukkeste, men dog den meest formuende.

Navn. Der menes i Atlas Daniae, at Byen har Navn efter Marsvins-Fangst, som ey er rimelig, saasom samme fanges ikke der, men ved Middelfart; skulde det være efter Kong SVEND GRATHE; thi der meldes at have været paa dette Sted imod de Vendiske Søe-Røvere; men rimeligst synes det, at Byen har Navn af Sundet, nemlig: Svends Sund, eller og alene af Sund og Borg, thi i nogle gamle Breve staaer Suindborg og Suendborg og Suendborg; i Byens gamle Segl staaer Suinaburch, vid. Pag. 530.

Vaaben. Byens Vaaben er tre Taarne, som skal have sin Oprindelse af de tre Kirker der i Byen, da dog Closter-Kirken har intet Taarn.

Byens Ælde og Skiebne. Om Svendborgs Ælde og Skiebne meldes Atlas Dan. Tom. III pag. 531 – 533 hvortil kan tillegges, at man vel ikke tilvisse veed om Byens Bæk lige til Gierritz-Port, synes temmelige Spor til Volde, som formodentlig endtes med Stranden i en morastig Grund. Der meldes og om Magister Gaas, som siden 1549 blev Biskop i Trundhiem, at da han her var Præst i Greve CHRISTOPHERS Tid, formaaede han Svendborgerne til at slaae sig til CHRISTIAN III Partie: han commanderede selv Svendborgerne imod Lybekkerne, som efter Sædvane kom med deres Flode til Grevernes Understøttelse (776) og viiste dem som Fiender fra sig, og som der berettes i Annal. Tom. III. Pag. 195 skal Kong CHRISTIAN III have sagt til ham: Hvormed skal jeg belønne dig for din troe Tieneste? Hvorpaa Magister Gaas skal have svaret: Hvad kan jeg arme Gaas ved derfor have fortient? Hvilket Kongen saa vek optog, at han gav ham adelig Vaaben og Rettighed. 1749 afbrændte i Skattergaden og

Guldinggade endeel Gaarde og Huuse, hvorved tive Familier blev husvilde, hvilket dog igien ved Kongens Naade og gavmilde Folkes Hielp er påbygget.

Privilegier. Byens Privilegier ere anførte i Atlas Dan. Tom. III. Pag 537.

Raad -Huset. Raad-Huset er bygt 1586 af Bindingsverk to Etager, i samme er Veyer-Boden, Corps de Garde, og Sprøyt-Huuset med to Sprøyter og Brand-Redskaber. Byetinget holdes om Mandagen. I Geritzgade er et Huus med en Sprøyte og Brand-Redskaber.

Øvrighed. Byen har fordum havt to Borgemestere og tre Raadmænd, som af de gamle Documenter kan erfares; for 10 a 12 Aar siden uddøde de sidste, da der var én Borgemester og to Raadmænd, efter den Tid har der alene været en Byefoged og en Byeskriver.

Indvaanere. I St. Nicolai Sogn er for nærværende Tid 200 Familier af 600 Personer over 12 Aar, 7 Charateriserede, hvoriblant Søe-Capitainen og to Enker, 10 Justitz- og Kongelige Betientere, hvoriblant tre Enker. Geistligheden er: Sogne-Præst, Capellan, Capellan pro Persona, Chors-Degn, Klokker, som og tillige er Skoleholder, en Regne- og Skriver-Skolemester, 5 geistlige Enker, 18 Handlende, 14 Skippere, Haandverkere alleslags 71, de øvrige ere Dagleyere, Tienestefolk og Søefarende, i alt i dette Sogn 150 Borgere. I vor Frue Sogn er: Sogne-Præst, Capellan og Degn; af Haandverkere alleslags 55 Familier, med videre, saa at der i alt i vor Frue Sogn er 196 Familier, og i Aaret 1769 befandtes der 297 Mænd og (777) Koner, 8 Enkemænd, 45 Enker, og Børn over 12 Aar 106 Siele, saa at der i Byen boer nesten 400 Familier. I Begge Sogner var i bemeldte Aar 1769 af Mandkiøn 773, af Qvindekion 941, og i alt 1714 Siele. Samme Aar var der af Haandverkere: 9 Bagere, 1 Bøsse-mager, 1 Bogbinder, 5 Bødkere, 1 Dreyer, 8 Feldberedere, 2 Glarmestere, 1 Kandestøber, 1 Kobbersmed, 7 Pottemagere, 3 Peruqvemagere, 3 Malere, 4 Muurmestere, 17 Skoemagere, 4 Skoeflikkere, 3 Smede, 13 Skrædere, 10 Snedkere, 3 Stolemagere, 2 Seylmagere, 2 Tømmermænd, 1 Rebslagere, 1 Remmesnider, 1 Uhrmager, 6 Vævere, og 1 Barberer.

Gaarde og Huuse. I vor Frue Sogn er 1138 Gaarde og Huuse, assecureret for 38490 Rdlrr. I Nicolai Sogn er 146 Gaarde og Huuse, assucureret for 58927 Rdlr. Gaderne i vor Frue Sogn ere: Møllergaden og Bagergaden med vor Fruestræde og Torvet. I Nicolai Sogn ere Gaderne: Geritzgade, Korsgade, Broegade, Cullinggade og Skottergade. Stræder: Gaasestræde, Kyseborg, Kattesundet, Pistolstrædet og St. Pederstrædet. I vor Frue Sogn er en Gaard kaldet Herre-Gaarden, som har tilhørt adskillige Adelige, og tilsidst Geheime-Raadinde Kragh, Søn Etatz-Raad Niels Kragh, Admiral Rostgaard, Sogne-Præst Herr Gregers Hiort. I Samme Sogn er Closter-Gaarden, som har tilhørt Hovenbek, Commerce-Raad Bagesen, 1730 Borgemester Christopher Nöthlov, Lieutenant Storgaard, siden er den sat i smuk stand af Cammer-Herre og Oberste Vind, og har nu en smuk Hauge og deylig Situation. Byen har i alt 284 Gaarde og Huuse, assecureret for 97410 Rdlr.

St. Nicolai Kirke er med Taarn, som 1763 blev istandsat med et Spiir som er tækket med Blye, i alt fra Grunden 63 Alen, deri er tre Klokker, den ene er støbt 1575, den anden 1516, omstøbt 1749, (778) og atter 1767, og den tredje er liden med ulæselige Munke-Bogstaver. Kirken er meget gammel med et Capel paa hver Side, det ene kaldet St Birgitte, og det andet St. Gertruds Capel. Kirken har tre Gange, og den mellemste er fra Taarnets Indgang til den Østre Gavl 65 og en halv Alen lang og 13 Alen bred; Høyden fra Gulvet til Hvelvingen er 17 Alen. Gangene i Capellerne ere hver 30 Alen lange. Kirkens Ornamenteer ere: Én af Guld

Vand'ors Messehagel med Galuner, og et rødt Fløyels Alter-Klæde med Guld-Galuner og Frønser, givet af Doct. Peder Jespersen Enke. En rød Fløyels Messehagel og Alter-Klæde, samt til Prædikestolen med Guld Galuner, givet af Sr. Hans Torbiörnssen 1759. En Ubekendt gav 1764 et Alter-Klæde af blommer Plys med Frønser, og til Prædikestolen samt Skammelen ved Alteret Betræk af samme Slags, foruden to fine Alter-Duge med Kniplinger. Endnu til Prædikestolen er 1749 af Lieutenant Konninghs Enke givet et Overtræk af hvid Silke med Frønser og Guld-Qvaste. En stor forgyldt Sølv-Kalk og Disk med Munke-Skrift, forbedret 1654. En Sølv Viin-Flaske og Brød-Eske givet 1696 af Jacob Jensen Samsing. Flasken er 1736 omgiort til en Kande, og indvendig forgyldt 1742. En mindre Kalk og Disk af Sølv, givet af Christen Pedersen Hellevad 1629. To Messing-Stager paa Alteret. Alter-Tavlen er en megen kiøn Bygning, som Hans Torbiörnssen 1748 lod paa egen Bekostning opmale tillige med Stolene i Kirken. Chorets Indhegning lod Raadmand Knud Graae paa egen Bekostning 1749 opmale. Af den gamle Alter-Tavle findes nogle Levninger, men at den, som i Atlas Dan. Tom III. Pag. 535 meldes, tilforn at have staaet i Dalum Kirke, menes at være urigtigt. Predikestolen er uden Billehugger-Arbeyde, opsat 1585, og opmalet paa Raadmand Knud Graaes Bekostning 1749. Fonten er indhegnet med Tralverk, og de tolv siden Reformationen der værende (779) Sogne-Præster til 1718 findes der i Portraits med Præstelig Habit afmalede. Orgelverket af 13 Stemmer er uden Tvivl bekoster af Menigheden og har denne Inscription:

Enhver som løfte for sin Pung, og mig hialp at lyde,
Riig, Fattig, Gammel eller Ung, den vil jeg Takken yde;
Nu skal hver Pibe i mig er, jeg har ey anden Tunge,
Istemme ret paa sin Maneer, Guds Ære at udsiunge.

En stor Lyse-Krone midt i Kirken, givet af Frue Anne Margrethe Helverskou. En dito i Choret, af Jomfrue Vita Biering 1715 over hendes sig tilkiøbte Grav. En stor Lyse-Plade midt i Kirken af Frue Helle Trolle. I Choret er fem murede Begravelser: Det første er Doct. Peder Jespersens og Frue Bodel Frises Arve-Begravelse. Ved Enden i Muren er indsat en Steen over Raadmand Povel Bosen, død 1678, 68 Aar, med sine Hustruer, derved er ro Messing Lyse-Plader. Det andet er Kiøbmand Peder Jörgensen Graaes, som døde 1763; deri hviler Capitain Johan Friderich von Hoben, død 1737, og Frue, død 1740. Ritmester Ditlev Nissen, død 1654, 47 Aar, over ham er ti Faner. Det tredje er Jomfrue Vita Bierings sig tilkiøbte Grav 1715; paa samme er en Grav-Steen over Frue Inger Valkendorf, Knud Urnes til Søegaard, død 1555; deri er fundet en Plade over Frue Mette Höeg Jacobs Datter, død i Svendborg 1639. Det fjerde tilhører Kiøbmand Ole Rye, som døde 1757. Det femte er Vice-Admiral Kiöningh og Arvingers, han døde 1749. I Kirken er desuden begravet Ritmester Casper Christopher Lövenhielm, død 1752. Commandeur. Capitain Jochum Friis, død 1745 og Datter Vibike Friis, død 1746. Lieutenant Carl Ermand Lindelfeld, død 1749. Lieutenant Joh. Viltz Bejer, død 1754, 89 Aar. Den sidste Raadmand i Svendborg Knud Graae, død 1761, 86 Aar. Den sidste Borgemester i Svendborg Mads Tönnesen Rosenberg, (780) død 1756, 86 Aar. Et Epitaphium over Provst og Sogne-Præst sammesteds, Lauritz Nielsen Hellevad med fire Hustruer, han var Sogne-Præst der 49 Aar, og døde 1644. En Liig-Steen hvorpaa er udhugget en Person i Geistlig Habit, neden under ses de Valkendorfs og Urners Vaaben. Ved Fonten er indmuret en Steen over Controleur Georg Henrich Nissen, død 1756. Paa en Pille er et Epitaphium af Træ over Cornet Thomas de Haes fra Alckmar, død for Fridericia 1660. Der menes at Kirken er bygt i Kong SVEND TYVSKÆGS Tid, da han anlagde Byen og den

Gade, som endnu kaldes Skottegaden, menes at have Navn efter de Skotter, som kom fra Skotland herind med Kong SVEND, Kirken maa saaledes formodentlig være ældere end Closter-Kirken, hvortil blev lagt Grundvold 1235. Annexet til dette Sogn er Thurøe hvorom ved Herredet ommeldes.

Vor Frue Kirke. Vor Frue Kirke er en Kors-Kirke af god Anseelse, bygget paa en høj Banke med et høyt Taarn og et lidet Spiir med en Klode og Hane; samme er et merke for de Søfarende, som gaae igiennem Svendborg Sund, fordum kaldet Svinesundet. I det Søndre Capel staaer det bekiendte Vers af Helvaderus om Kong SVEND TYVESKLÆG, anført i Atlas Dan. Tom. III. Pag. 531. I Taarnet er fire Klokker, den største er fra 1656, den anden er med ulæselig Skrift, den tredje fra 1505, og den fjerde uden Inscription. Paa den store Klak er støbt Christus paa Korset med fem Apostler forgyldt. En Sølv Viin-Kande og Brød-Eske givet af Tolder Johannes Nielsen Friis 1700, død 1733. Den liden Kalk og Disk givet af Hans Richardsen, som var Borgemester og døde 1617. Fonten er af Steen med et Mesing Fad, Tralverket er givet af Raadmand Povel Pedersen 1600, men fløttet og renoveret 1750. I Kirken er tre Tavler: Den ene over Raadmand Jesper Hansen Randulf, død 1593, og hans (781) Hustrue. Den anden over Herr Jörgen Jespersen, Sogne-Præst til Svindinge, bekostet over sin Hustrue og Børn, han døde 1609. Den tredje har Raadmand Bernt Jörgensen 1610 ladet opsette over sin Hustrue. I Choret er et aaben Begravelse over en Liig-Steen med en Mand og Kone i fuld Corpus udhugget, samt med to Vaabner over Velbyrdige Ole Gaas til Veistrupgaard, og Frue Magdalene Sandberg; i samme Begravelse er nedsat General -Major Styruks Moder, og Søster Capitain von Dedens Frue. Prædikestolen er smuk Billedhugger-Arbeyde, bekostet af Velbyrdige Ditlev Sehested og Frue Ingeborg Rosenkrantz, med Vaabner og Aarstallet 1597. paa en Afdeling er Sogne-Præsten Jörgen Marcussen Billede udhugget o sin Prægtigste Habit. Paa Opgangen til Prædikestolen staaer: 1695 log Sogne-Præsten Povel Jacobsen Langeland denne Prædikestoel stafere. Paa de to øverste Stole i Choret sees Jesper Friis og Anne Hvides Navne med Vaabner og Aarstal 1560. Alteret er smukt med fire Pilarer, samt med gudelige Inscriptioner og Malinger og Aarstallet 1754. En Lyse-Krone givet af Christen Rasmussen Bierg 1694. Den anden af Anders Poulsen 1694. Den tredje af Mads Andersen Bang 1696. Et Orlogs-Skib kaldet den flyvende Hiort, og en Glas-Stierne. Orgelverket er af Indvaanerne bekostet 1702 og renoveret 1753. I Kirken er begravet Borgemester Michel Envoldsen, død 1628. Borgemester Hans Richardsen, død 1635. Corfitz Hvitfeldts Sønner: Corfitz og Erich 1632, Frue Margrethe Brandt, død 1660, og 1667 hensat i Closter-Kirken. Adolf Haugvitz, død 1673. Hans Kaas, død 1673. Oberste Rudolf von Offenberg, Commendant i Nyeborg, død 1681 og indsat i hans Frues Dorthe Juuls Begravelse i Closter Kirken. Frue Marie Lytzau, død 1682, 74 Aar, (782) og begravet med stor Solennitet, da Bispen prædikede over hende i Closter-Kirken. Frue Christance Lindenov, død 1684, og siden henført til Gudbiere Kirke. Jomfrue Qvitzau, død 1686 og henført til Vøflinge Kirke. Margrethe Brugman, Capitain Lorentsens Frue, død 1701, og begravet i vor Frue Kirke. Dorthe Juul, Oberste Hovitzes Frue, død 1707 og er hensat i Closter-Kirken. Major Simonsens Frue Dorthe Edel, død 1724. Christina Maria Styruks Frue, død 1727. Hans Moder Capitain Styruks Frue, død 1731, 84 Aar, og er hensat i vor Frue Kirke. Major Simonsens anden Frue Else Lindberg, som forhen havde havt Commendant Biering i Nyeborg, død 1732, og begraveet i Closter-Kirken. Vor Frue Kirke der den ældste, og uden Tvivl bygt af det gamle Slot, da Kirken ligger paa en Bakke ved Stranden. De ældste Breve som kan forefindes, vidner om denne Kirke; den har havt sex Altere, nemlig: Hellig Kors, Vor Frue, St. Peders. St. Knuds, St. Hans og St. Anne. Kirken er

dediceret St. Nicolao. Der findes endnu en Messehagel fra de Catholske Tider rigelig broderet ed mange Rader af Catholske Helgens Billeder. 1557 gav Velbyrdige Tycho Vindsen og Frue Acheleie noget for Sielemesse til St. Knuds Altere i vor Frue Kirke. 1417 blev og givet endeel Gods til dette Alter og St. Knuds Gilde. Taarnet skal være bygt strax efter Grevens Feide; 1768 fik det nyt Spiir tækket med Blye, og kostede Kirken 1680 Rdlr. Prædikestolen blev samme Tid fløttet, saa at de i Kors-Gangene nu kan høre Præsten.

Closter Kirken. Closter-Kirken har fordum hørt til det gamle Graaebrødre Munke-Closter, som 1288 var stiftet, er siden Reformationen kommen i privat Eye, og nu er intet tilbage af de gamle Bygning. Bemeldte Kirke er uden Taarn, men dog i god Stand; deri bliver alene af Byens Præster hver Søndag i Fasten prædiket til Tolv-Prædiken, (783) ligesom der og holdes Liig-prædiken over Liig fra begge Menigheder. Til Kirken skal Grundvolde være lagt 1235. I denne Kirke melder Hvítfels at én af Kong ABELS Sønner navnlig Abel er begravet, men vides ey paa hvilket Sted. I Choret fandtes for nogle Aar siden endeel Menneske-Been of overmaade Størrelse, saa og en silke Hue og silke Klæde, som faldt samme, da det kom i Luften. Hvad der till Kirkerne o Svendborg er henlagt, see Hofm. Fund. Tom. VI fra pag. 51 til 58 og 76.

Skolen. Den Latinske Skole, som er grundmuret og en Levning af Closteret, og, som nogle foregiver, havde i Aaret 1627 100 Discipler, blev 1740 nedlagt og til en Christendoms Skole indrettet.

Hospitalet. I Hospitalet, givet 1586 af Hartvig Hardenberg til Arreskou, er nu alene sex Fattige. Huuset er grundmuret ved Closter-Kirken, hvortil Stam-Herred paa Taasinge er Ephorus. Det der meldes i Atlas Daniae pag. 535 om St. Jørgens Hospital, som ligger eb fierding Vey fra Byen, hvorom ved Herreder er meldet. Hvad til dette Svendborg Hospital er tillagt, see Hofm. Fund. Tom. VI. Pag 78.

Havnen. Byens Havn er rummelig, og ikke ved nogen Kiøbstæd i Fyen bedre, da Skibene ikke i ondt Veyr kan tage Skade; samme er en Viig, som Havet har skaaret ind i Landet, og gøres sikker ved den liden Holm uden for. Fra Svendborg til Færgestedet ved Taasinge er 390 Favne.

Fartøyer. Byens Fartøyer ere: 1 Galliot paa 30 Læster, 1 paa 24 Læster, og paa 14½ Læst, 25 Jagter fra 9 til 6 Læster inclusive, 3 dito paa 5½ Læst, 5 paa 4 Læst, 10 Baade paa 1 og 1½ Læst, i alt 37 Skibe og 10 Baade. De er og en erfaren Skipper, som lærer Skibsfolkene Styrmands-Konsten. (784).

Handelen er mest paa Kiøbenhavn og noget paa Norge. Landets Producter som udføres ere: Korn, fede Vahre, Smør, Ost, Fleks, Kiød og endeel Frugt; derimod hiemføres Fisk, Tømmerlast, Jern, Tiere og grove Vahre til Indvaanerne og Bonden. De tvende nest beliggende Stæder, nemlig: Thorsing og Troense vil med Tiden forderve Svendborgs Handel.

Fiskeri. Omendskiønt der er en Mængde fattige Folk. Saa ere de dog saa utrolig lade, at de hellere vil betle end fiske. Desaaarsag maa man have fra Strand-Huuse og Øerne de fleste Fiske, som ere Aal, Flynder, Makrel, Sild og Torsk, af hvilke de sidste mest fanges.

Aaer, Kilder og Møller. Ved Byen er mange Kilder, hvoriblant Pibe-Kilden, som er riig paa Vand, der er noget skarp; de øvrige har og sundt Vand. Røde Kilde ved Stampe-Møllen er den sundeste. Ved Byens Nordre Side løber en Bæk, hvorfra er lagt nogle Render, som

forsyner Byen ed Vand, og derforuden driver to Møller, som ligger i Byen, og har sit Udløb i Stranden ved den sidste.

Consumption. Consumptionen var 1764 388 Rdlr., 1767 4000 Rdlr., og 1770 3400 Rdlr. Aarlig.

Markeder. Market holdes aarlig tre gange, nemlig: i Julio, September og October; desforuden hver Fredag i Fasten, og Dagen efter Michels-Dag er et stor Market. Fordum blev et holdet ved det lidet Torv i Nicolai Sogn, kaldet Gaase-Market, men nu holdes det uden for Byen med Giæs, Lam og andre Producter.

Mark Jorder. Svendborg Byes Jorder bestaaer neste af Skov-Jord, og blev fordum fornemmelig brugt til Græsning: Vibelt er deelt i to Dele, som hører hver sit Sogn der i byen, og er siden solgt til én og anden. Øxenbierg-Marken, som er af Ørchsels Bye 20 Gaarde, har ligget til Ørchels Slot. Søe-Marken har ligeledes hørt dertil; disse Jorder, som 1688 har nydet Kiøbstæd-Frihed, ere delte i (785) hundrede Jord-Parter 50 til hver Sogn; i den Stand var de, indtil Commissarierne 1720 lignede Jordene paa Gaarde og Huuse der i Byen. Pløholmene er endeel af den Mark, der tilligemed Ørchels Fang i nye Matricul er 38 Tdr. 2 Skpr. 2 Fk. 2 Alb. Græsholme: Hallindskou, Nye Hestehave. Bemeldte 38 Tdr. 2 Skpr. 2 Fk. 2 Alb. Kiøbte Byen for 5483 Rdlr. Efter det Kongelige Skiøde 1724 den 28 Martii paa den Maade, at Jorden ikke til nogen i sær der i Byen, ikke heller Udenbyes, maa afhendes; men alle, som have Gaarde og Huuse i Byen, skulde have deel i marken til Pløye-Land og Græsning efter Grund-Taxstens Størrelse, hvilket er et Privilegium for denne Kiøbstæd, der ikke er tilfælles med andre. Til Byen kan græsses 600 Høveder. Byens Marker er saaledes 5: Græsholmen, som ey endnu er uddeelt formedelst den megen Skov, men nyttig til Græsbed, Pløholm er liden, dog god Ager-Jord, Høe-Marken, Øxenbierg og Hallindskou bruges til Korn-Land, Høebiering og Græsning, saa at, naar to af dem besaaes, bruges de tre til Græsning. Over-Skoven har Kongen solgt til Particulare, dog er Grundens Græsning og Giersel Byen conserveret, Korn-Tienden deles imellem Kirkerne og Sogne-Præsterne efter Reglement af 24 Aug. 1753. Bemeldte Jorder har lagt under Ørchels Slot, som forhen er meldet, og Kong FRIDRICH II forundte Byen det til Leye indtil Kong FRIDERICH IV solgte Byen det 1724. Ørchels Slot har lagt ikke langt fra Byen i Tved Sogn, hvorfra endnu see Rudera, samme tilhørte Greverne af Holsteen i det 14de Seculo. 1348 da Kong WALDEMAR som kom fra den hellige Grav, vilde han have indløst det med det øvrige af Fyen; siden findes: at 1370 var Henning Kiettelberg; Ridder, Høvedsmand paa dette Slot. 1476 var Jep Olesen, Bisp Carls Foged paa Ørshel, og siden indtil Reformationen hørte Slottet til Bisperne i Odense, saa at samme formodentlig af én af Bisperne har været indløst. Pag. 236 lin. 21 anføres: at Herr Christen Skrogh haver succederet Magister Hans Gaas, men Magister Gaases Efterfølgere var Herr Jörgen Skiold, da han var kaldet af Bisp Jens Andersen 1524 til Birgitte Aletere, og var siden Sogne-Præst til Nicolai Menighed i mange Aar.

Faaborg Kiøbstæd.

Hvor er beliggende. Faaborg er under Poli Høyde 55 Grade 9 Minutter, ligger i en sumpig Viig eller Bugt 5 Mile fra Odense, 4 fra Assens, 7 fra Middelfart, 6 fra Nyeborg, 3 fra Svendborg, 7 fra Kierteminde og 7 Mile fra Bogense.

Navnet. Af de gamle Privilegier sees, at fra første Tid blev Navnet skrevet Foborg, og i de Latinske Breve kaldes den Faviburgum, Resen kalder den Voburg, som maa være kommen af

det Tydske V der udtales som F. Andre derimod mene, at det kommer af det Ord Favr eller Smuk, hvoraf og flere Stæder der i Landet har Navn, saasom Fausted, Faurskou og Farskov Bierge, hvor Hvitfeld melder, at Bønderne bleve slagne, som holdt Kong CHRISTIAN II Partie, hvoraf de vil formene, at Navnet er kommet af Faur-burg, saasom det ligger paa et angennem Sted, og har Stranden paa den Søndre Side, Sundet paa den Nordre Side, saavelsom og fordum Skove paa Svaninge Bierge, men nu slet intet; andre mener: at Byen har Navn af faa Indbyggere, som har ikkun været nogle faa Fiskere i Begyndelsen, hvorunder Byen skulde være kaldet Faaesborg.

Vaabnet, Byens Fortification og dens Merkværdigheder. Vaabnet er, som et afbrudt Castel paa en Bakke, hvilket sees paa Kortet pag. 539. At samme formodentlig skal betyde, at Byen med Grave og Volde i Grevens Feide har været forsynet, førend den (787) 1535 blev afbrændt, sluttet deraf, at da Grønnegaden Tid efter anden der er bleven opbyggt, saa har de indtaget bag ved Huusene et lidet Rum imellem Voldene til Hauge-Pladser, og efterhaanden sløifet Voldene, for at udvide deres Hauger indtil Gravene, som endnu er uden for, hvilke Graver Tid efter anden med Mudder opfyldes, og findes endnu i Archivet Magistratens Requisition i forrige Seculo til Indvaanerne, hvorudi de maae tilstaae, at Magistraten ey har givet dem Tilladelse til at sløife disse Volde. I det Kongelige Krigs-Cancellies Archiv findes endnu et Kort, hvorpaa Byen er aftegnet med Volde omkring. Vaabnet findes og endnu over den gamle grundmurede Vester-Port, som endnu ligner en Fæstnings-Port med tre Hvelvinger, som med Jord i lige Høyde paa hver Side er bedekket, men Sparreverket og Tag-Stenene paa samme blev i Ildebranden 1728 den 4 October ødelagt, og i den Stand forblev Porten, til Indvaanerne igien 1770 den 4 October satte den i Stand, og i Muren lod indsette en Steen med C.7 og Aarstallet.

Skiæbne. 1593 skal endeel af Indvaanerne der være død af Pest. 1612 skal en stor Deel af Byen være brændt. 1715 ligeledes, og 1729 den 4 October brændte 49 Gaarde af i syv Qvarterer.

Privilegier. 1.) Kong ERICHS Brev at Faaborg skal være fri for Told i Dannemark og Lante Holsteen, Hagenskou 1251. 2.) Kong ERICHS Brev, at han stadfæstede Byen fri for Told, desligeste at han stadfæster al Græsning til deres Qvæg, som de have havt i Kong WALDEMARS Tid 1288 i vores Moders og Hertug Waldemars Nærværelse. 4.) Hertug Waldemar stadfæster alle de Friheder, som de have havt i hans salig Faders Kong ERICHS Tid baade paa Græsning og andre Friheder, deri meldes og, at han confirmerer Kong WALDEMARS og (788) Kong ERICH GLIPPINGS dem givne Privilegier, Horlos 1288. 5.) Et andet Kong ERICHS Beskiærmelse-Brev, hvori han stadfæster Foborgh Borgeres fri Græsgang tik deres Qvæg, som de haver havt tilforn af gammel Tid paa Diernis, Horne og Svaningshs Mark, Nyekiøbing 1313. 7.) Christopher og Waldemar Kong ERICHS Sønner stadfæstet og styrke alle de Friheder, som Foborgh haver havt til denne Dag, Ottense 1302. 8.) Kong CHRISTOPHERS Stadfæstelse-Brev paa Told, Græsgang, Ildebrand og Torn til deres Gierder, som de have havt i hans Broders Kong ERICHS Tid, Vordingborg 1325. 9.) Dronning MARGRETHES Brev og Stadfæstelse paa fornævnte Privilegier, Svendborg 1388. 10.) Kong ERICHS Stadfæstelse-Brev paa alle de Friheder og Privilegier, som fremfarne Konger Foborgs Indbyggere undt og givet haver, Undtagen den Told paa Skanefisket, Flensborg 1413. 11.) Kong CHRISTOPHER, som var Pfaltz-Greve paa Rhein og Hertug udi Beyern, at han stadfæster alle Privilegier og Friheder, som Foborgs Indbyggere haver havt, undtagen den Told paa Skane, Ottense 1442. 12.) Kong CHRISTOPHER I Stadfæstelses-

Brev paa alle de Privilegier og Friheder, som fremfarne Konger Indbyggerne forundt og givet haver, dennem stadfæster han i alle deres Ord og Artikler, ligesom hver besynderlig indeholder, ved Magt at holde under Kongelig Hevn og Vrede, Nyeborg 1452. 13.) Kong HANSES Stadfæstelse af samme Indhold, Nyeborg 1484. 14.) Kong CHRISTIERN II af samme Indhold, 1514. 15.) Kong FRIDERICH I ligeledes Ribe 1524. 16.) Kong CHRISTIAN III Stadfæstelse Brev paa foranførte Privilegier, Ottense 1538. 18.) Kong FRIDERICH (789) II. Stadfæstelse-Brev paa foranførte Friheder, og forbyder alle Fogder og Embeds-Mænd og alle andre, Foborgs Indbyggere paa deres Friheder og Privilegier nogen Forfang at gjøre, Odense 1560.

Dette er Copien af en Original-Portegnelse skreven i FRIDERICH II Tid, som Bogstaverne og Skriften udviser, hvilket endnu findes i Archivet, og desuden anføres i følgende Breve: 1.) Borgemester og Raads Brev til Biskop Rönnov i Fyen, at de maae faae et Closter efter den Hellig Aands Regel og tillige et Hospital for Fattige, Foborg 1477. Den første Prior var Hans Ollesen. 2.) Peder Nielsen Priors Revers, at Closteret ey skulde betiene sig for meget af Fiskeriet. 4.) Kong HANSES Brev, at Faaborgs Borgere ey skal deles til anden Ting end deres eget, men skulde nyde samme Frihed, som Odense Borgere, Kiøbenhavn 1493. 5.) Kong ERICHS Brev, hvorudi han efterlader Byen nogen Indkomst af Dernis, som stod tilbage, og i det sted betale en aarlig Summa til Kongens Bord, Foborg 1390. 6.) Borgeren Hans Kræmers Brev, at han vedstaaer sin Faders Testamente, hvori han giver sin Gaard Østen Nicolai Kirke til en Præste-Gaard til evig Tid med Vilkaar, at der skal bedes for ham, 1464. 7.) Et Tingsvidne, at Egert Nielsen skiøder Mosegaard i Dernisse til vor Frue Laugs-Brødre i Foborg; til samme Laug er og af andre testamenteret. 8.) Kong CHRISTIANS Brev, at Byen forundes Hellig Aands Closter Kirke og Kirke-Gaard til en Sogne-Kirke; derimod skulde de aflevere deres egen Kirke til et Korn-Huus, Faaborg 1539, er indført i Fundat T. VI. Pag. 119. 9.) Kong CHRISTIAN Brev, at Byen maa beholde af bemeldte deres Sogne-Kirke, Klokke, Seyerverk, Kirke-Stole, Skamler og Skab og bruge samme til Hellig Aands Closter-Kirke (790) Svineborg 1539 see Hofm. Fund. Tom. VI pag. 119. 10.) Kong CHRISTIAN III Brev, at de maae bruge deres gamle Sogne-Kirke til et Raad-Huus, Nyeborg 1550 se Hofm. Fund. Tom VI p. 119. 10.) Kong CHRISTIAN III Brev, at de maae bruge deres gamle Sogne-Kirke til et Raad-Huus, Nyborg 1550 se Hofm. Fund. VI p. 119. 11.) Kong CHRISTIAN III Brev at Dernisse Sogn skal høre som et Annex til Faaborg, 1540 see Hofm. Fund. Tom VI. P. 120. 12.) Et Pergaments-Brev, hvad Otto Rönnov til Hvidkilde giver af en Gaard Olmeroud til Skolen i Faaborg, Odense se Hof. Fund. Tom VI pag 132. 13.) Lauritz Christensens Donation 1000 Slettedaler til Faaborg Kirke, 16799. 14.) Jens Ereboes paa 100 Rdlr til samme Kirke, 1717. Stift-Amtmanden og Biskoppen ere disse Breve efter Ordre leveret 1747. 16.) Endnu findes et Original Tingsvidne confirmeret af Kong CHRISTIAN IV., Kiøbenhavn paa Laughævd paa Faaborg Sund. 17. Et Pergaments Brev paa Sandemænds Gang, angaaende Markeskiel imellem Faaborg og omliggende Byer 1579. 18.) Samme er confirmeret af Kong FRIDERICH II Barndrup 1581.

Kirken og Hellig Aands Closter fordum. Denne ziirlige Kirke er bygt kort forend Reformationen, og skulde da have været en Kirke for det derved opbygte Hellig Aands Closter, men da Munkene bleve uddrevne, gav Kongen Kirken til Byens Sogne-Kirke 1539, som forhen ved Privilegierne er anført; bemeldte Closter var funderet 1477 af Claus Krumstrup, Firderich Barsebek, Ridder, og flere, af den Aarsag, at paa tre a fire Mile nær varingen Closter eller Aflad, samme var bygt Norden for Kirken tæt ved Sundet, hvor nu er

en Toft, og kan man endnu see paa Kirken, hvor der har været en Port til dette Closter, samme er tilmuret, og Hængslerne sees endnu i Muren inden i Kirken. (791) med et Monstrum ved Siden udhugget. Alter-Tavlen er meget smuk, som oplukkes paa tre Maader, og har tre Afdelinger. Paa den yderste er en gammel Mand med Christus paa Armene med Engler, og ved Siden en gammel Mand, en Biskop, og neden under Augustinus; paa den anden Sider er et Fruentimmer, og neden under staaer: *Saucea minica*, men skal formodentlig være Sanctee Maria, alt sammen i stor Billedhugger-Arbeyde, neden under paa Laagerne staaer: St. Andreas, St. Egidius, St. Georg, St. Margrethe, St. Eustacus, St. Amabus, St. Blasius, St. Povel, St. Christopher, St. Barbara, St. Virus, - Beata Trinitatis 1511. Naar det oplukkes, er den anden Afdeling Christo Lidelse med Maler-Arbeyde, som vendes ud i Fasten. Den tredje Oplukkelse forestiller fire store malede Personer, den første med en rød Hat paa Hovedet, en rød Kiol uden Ermer, og en Løve, som setter sine Fødder paa hans Side, de andre tre har Bispe-Huer og Staver; paa den sidstes Kappe staaer: St. Gregorius ore pro nobis. Overdelen af Tavlen er af nyere Billedhugger-Arbeyde med C.5, samt de fire Evangelister paa Carnissen. Neden under Tavlen er Maler-Arbeyde, som forestiller Christi Lidelse, samt Domme-Dag, Himmerig og Helvede. Kalk og Disk er givet 1697. Esken af Peder Hansen 1649. En Bibel med Sølv-Beslag af Joen Hansen Pank 1731. I den store Gang er et Portrait med Inscription: Denne Tavle haver Frue *Mette, Jörgen Timands*, givet her i Foborg hendes Mand og Børn til Ihukommelse 1606. Orgelværket er fra 1692, renoveret 1724. Et Epitaphium over Sogne-Præsten Henrich Morten 1658. Ved Daaben er et forgyldt Epitaphium fra 1676 Borgemester Jacob Jörgensens Familie til Afmindelse. Der menes, at Magister Andreas Broberg er der begravet 1530, han havde været Munk i dette Closter i (792) tolv Aar, siden Printz CHRISTIAN II. Læremester og Canik i Lund, Roeskilde, Odense og Kiøbenhavn, see Atlas Dan. Tom. III. P. 542. Et Røgelse-Kar med Rune-Bogstaver: Magister Jacobus Ruffus Faber fecit Guds.

St. Nicolai Kirke. St Nicolai Kirke var tilforn Byens Kirke, blev 1539 indrettet til et Korn-Huus, og 1550 gjort til en Raadstue. Taarnet med Klokker og Seyerverk blev alene conserveret, saasom der intet Taarn er paa Sogne-Kirken, deri er to Klokker, og den tredje er sendt bort til at omstøbes. Hvad til Kirkerne er henlagt, see Hofm. Fund. T. VI- pag. 119 til 133.

Raad-Huuset. Raad-Huuset ligger paa Torvet, og er bygt af bemeldte Nicolai Kirkes Materialer.

Øvrighed og Indbyggere. Byen har fordum havt Borgemester og Raad, men nu alene en Borgemester, som tillige er Bye- og Herredsfoged i Salling-Herred, en Bye- og Herredskrifer, af hvilke Byetinget holds om Onsdagen, 1 Tolder, 1 Controleur, 1 Postmester, som tillige er en habil Chirurgus og Accoucheur, 1 Veyer og Maaler, 1 Apotheker, 12 Kiøbmænd, 20 Skippere, 1 Bogbinder, 3 Bødkere, 2 Dreyer, 6 Feldberedere, 1 Glarmester, 1 Handskemager, 3 Hattemagere, 1 Kobbersmed, 1 Maler, 2 Møllere, 2 Peruqvemagere, 1 Sadelmager, 1 Giørtler, 12 Skoemagere, 10 Skrædere, 1 Slagter, 2 Smede, 3 Snedkere, 1 Væver. Borgernes Tal er 150 1 160. I hele Byen er der ongefær 15 a 1600 Siele. Af Geistlige er 1 Sogne-Præst, 1 Capellan og 1 Chors-Degn.

Skole. Det Latinske Skole-Huus er 1740 henlagt til Catechetens og Chor-Degnens Brug.

Forrige Hospital. Det gamle Hospital har 1479 været bygt ved der forrige Closter, men efter Reformationen ere Indkomsterne henlagde til Odense Hospital, hvorfor Byen har Rettighed at

hensette 2 Lemmer af begge Kiøn i Odense (794) Hospital, see Hofm. Fund. Tom. VI pag. 133. Om Hellig Aands Broderskab, og hvad de gav dertil, see Annal Eccl. T. II. P. 504 883 Tom II pag. 227. 307.

Det nu værende Hospital. Borgemester Jacob Jörgensen har 1696 bygt et Hospital ved Closter-Kirken til 8 Borger-Enker eller andre Fattige, hvorover Sogne-Præsten og Magistraten ere Directeurer, hvad dertil er henlagt, see Hofm. Fund. Tom. VI. Pag 133 og 134. Kiøbmand Christen Christensen Erreboe har den 11 December 1768 givet en Capital paa 400 Rixdaler, hvis Renter gives hver 11 December til sexten Fattige, hvoraf det halve til aatte i Hospitalet, og der øvrige til andre aatte Fattige. Kiøbmand Niels Skiønning har den 13 Febr. 1764 givet til Hospitalet 2 Skpr. Land, hvoraf de Fattige i Hospitalet nyder Indkomsten. Jems Boesen har givet 200 Rdlr. Staaende i en Toft uden for Øster-Port, Indkomsten deraf gives efter hans Hustrues Død til Hospitalet og de Fattige.

Skipper Enkers Fattighuus. 1744 har Skipperne oprettet en Fattig-Casse, og 1769 havde de samlet 450 Rdlr. 3 Mk. som alt til Skibsfolkes Familier var udgivet, og endelig 1770 er besluttet at indrette et Huus ved Kirken til 8 fattige Skibsfolk, samme er smuk indrettet til fire Familier og en Hauge; midt paa Huuset er en Steen udhugget med Inscription: Et Laan til Faaborg Schibbroe er uventende bleven giengiældet 1771. En Capital med fine Renter, som nogle Interessenter har sammenlagt deres, og bortgivet til dette Huus for skikkelige Fattige Ifølge Conventionen: ligeledes er flere for Gaver deri indgaaet. Det alle haaber, at Efterkommerne conserverer Hensigten.

Havnen Søefarten og Skibe. Havnen paa den Søndre Kant er indsluttet, og formeret af den liden Øe Biørn-Øe, saa og bedre i Syd-Vest af en Odde paa Fyen kaldet Dyreborg Odde; Vest Syd-Vest er Biernet Land eller Krog, (704) som tilforn efter Sandemænds Gang har tilhørt Faaborg, men er nu i Hvedholms Eyerens Hænder; Nord-Vest og Norden for er Svanninge høye Bierge og Faaborg selv, som alt sammen formerer Havnen, men Sønden for Biernø ligger Avernachøe, Munchøe, Kordhavn, Vesten, Lyøe ec. Byen har i alt smaa og store Fartøyer fra 1754 til 1764, hvis Tab er beregnet til 30000 Rdlr. Borgemester Jacobsen har 1723 ombyggt og forbedret Skibs-Broen; siden har de Handlende 1755 lagt sammen og forbedret Broen med 36 Alen, og siden med Fløye paa 21 Alen.

Vandet. Vandet er overalt Brak-Vand. Ved Strandbredden er en Kilde, som undertiden forderves ved høye Vande. St. Oles Kilde ligger et Stykke fra Byen paa Svanninge Sebiørgs Mark uden for Laugs Mølle, som tilforn har hørt til Byen.

Fiskerie i ferske Vande. Af Privilegierne sees Kong CHRISTIAN iv Laug-Hævd den 9 May 1604, at Faaborg alene har havt Fiske-Rettigheder i Sundet Norden for Byen, men de paagrændsende, som har Kongens og Byens Horder i Hænder, har tid efter anden ved Kiøb og Sal tilegnet sig samme Frihed deri, allerhelst da Faaborg Bye burde i Tide have søgt om Indløsnings-Ret.

Hav-Fiskerie. Fra Dyreborg, som ligger bag ved den ommeldte Odde, der ligger til Horne Sogn, og udgjør Havnen for endeel, kommer daglig endeel Fiske til Byen, som er Torsk, Aal, Flynder af alle Sorter, Pigvar, Aaleqvaber, Slettinger, Steenbidere, Ulker, Stør, Sild og Makrel.

Jorder. Byen har, Ifølge Sandemænds Gang af 1 September 1579, som efter Ridemænds Gang ved en Landstings Dom er confirmeret, eyet Jorder fast en Miilveys i Triangul Vesten

Nord-Vest Nord og Østen for Byen, ligesom der og har været hele og halve Gaards (795) Jorder, som tillige Gaardene er gaaet i Kiøb og Sal; derom har Indbyggerne for faa Aar siden udbeder sig en Commission, gratis at undersøge deres Rettigheder til disse Jorder, men den er ikke endnu bevilget. Byen har derfor nu alene tvende smaa Eyendomme, nemlig: Øster- og Vester-Heeder, som gaae i Kiøb og Sal, og betales dyre nok, samt nogle smaa Tofter Vesten og Norden for Byen, hvoraf Hvedholm eyer tvende, som kaldes store og lille Stærs Tofter. Nord-Vest og Nord, samt Østen for Byen er ligeledes nogle smaa Tofter, hvoraf Odense Hospital eyer endeel, som fæstes bort paa Livstid imod Afgift til Hospitalet; det øvrige af Byens Marker er nu saa nær bortkommen. At de endog maae leye Exerceer-Plads til Byens Indqvartering. Byefogden har fire Kiørs Græsning i Søeborg-Mark i Svaninge Sogn. Naar samme er besaaes.

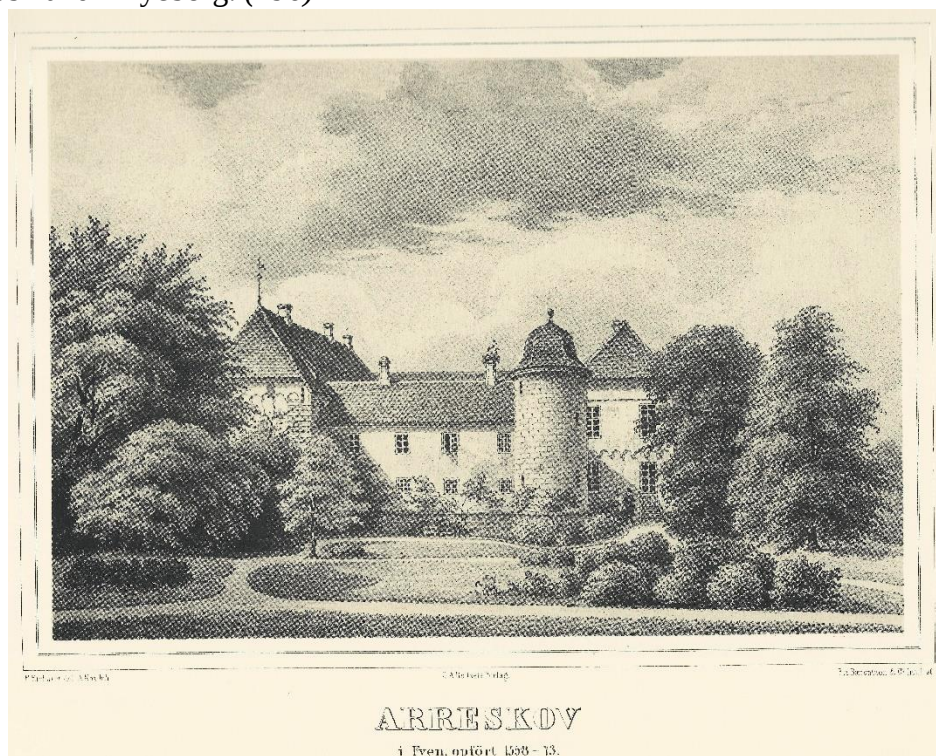
Consumption var 1764 2115 Rdlr. Og 1770 2330 Rdlr.

Markeder holdes aarlig i Junii, September og November Maaneder, samt alle Torsdage Heste- og Qvæg-Marked.

Biørn-Øe. Til Sognet hører den Øe Biørn-Øe, som ligger straaes over for Faaborg en fierding Vey derfra, og beboes af syv Halvgaards Mænd paa 24 Tdr. 5 Skpr. 1 Fk. Alb.

Herre-Gaarde i Nyeborg Amt.

- 1) **Arreskov** i Øster Hæsing Sogn i Salling-Herred. Den grundmurede Bygning er opbygt af Erich Rosenkrantz, og sat i Stand af Conferentz-Raad Scheel von Holsteen. Inscriptionen over Porten findes i Marm. Dan. Tom. I pag. 251. Pag 544 lin. 6 1426 levede Tue Hardenberg. Lin 7 1453 skrives Jepper Tuesen til Arreskou, som var eb Brydes Søn, og ikke fribaaren. Lin 8. 1541 døde Jacob Hardenberg til Arreskou, Høvedsmand i Nyeborg. (796)

- 2) **Biørnemose** i Tved Sogn i Sunds-Herred ligger en god fierding Vey fra Svendborg, er alt sammen af nye opbygt af Oberst-Lieutenant Erich Christian Sehested fra 1745 til 1756, over Indgangen til Borge-Gaarden er sat et Seyerverk; nu værende Eyer er Herre Cammer-Herre Christian Greve af Ahlefeldt, gift med Frue Elisabeth Juel. Ikke langt fra Garden ligger den saa kaldede Kirsten Steens Kilde, som bemeldte Sehested 1746 ved Render lod indlede, saa at Vandet springer i Lade-Gaarden, Køkkenet, Bryggerset og Haugen.

- 3) **Boltinggaard** i Ringe Sogn i Gudme-Herred. Det grundmurede Huus er bygt af Christian Thott og Frue Sophie Bülov, det andet af Henrich Gyldenstjerne og Frue von der Kuhla, der øvrige er af Bindingsverk, omringet med Graver, har en anseelig Hauge med brede Alleer, anlagt af General Bielke Kaas. Ved Gaarden er en Kilde. Efter Capitain Erich Banner 1710, fik Henrich Gyldenstiernes Frue von der Kuhla Gaarden; efter hende hendes Broder-Datter Anna Vind von der Kuhla, hun fik Henrich Bielkes Kaas, Ridder af Elephanten, General af Cavalleriet; efter hendes Død giftede han sig med Frue Regitza Sophie Baronesse af Gyldenchrone, Ahlefeldts Enke til Nørskou. Til Boltinggaard hører Rynkebyegaard i Ringe Sogn, en Herre-Gaard, som 1588 har tilhørt Mogens Bilde; denne Gaard lod Christian Thott 1614 afbryde, og bygte deraf Taarnet ved Ringe Kirke og et Huus paa Boltinggaard; efter ham kom Gaarden til Nørskou, og siden til Erich Jensen, endelig købte General Kaas Gaarden og gjorde den til en Meier-Gaard, samt købte Bønder-Gods til den. Laden er Grund-Muur og der øvrige Bindingsverk.

- 4) **Brahetrolleborg** i Brahetrolleborg Sogn i Salling-Herred. Lin 4. Munkene i Holme-Closter tvistede 1328 med Herr Ubbe en Adelsmand. 1241 afbrændte Closteret, men blev noget efter igien opbyggt, da Jacob var Abbed. 1325 fik Closteret af de Slesvigske (797) Hertuger anseelig Gods for Siele-Messer. 1405 skrives at Abbeden hede Sveno og ikke Henrich, see videre anført derom ved Kirken i Salling-Herred. Lin 13. Efter Closterets Nedleggelse, og førend Rantzau kiøbte Gaarden, blev den 1529 pantsat til Clemen von der Wisch for 1000 Mark Lybsk, som han havde forskudt Kongen. 1588 blev Eskild Oxe forlenet dermed. 1567 kiøbte Henrich Rantzau Gaarden, og opbygte den 1568. Pag 547 lin 20 Frue Birgitte Baronesse af Trolle testamenterede Gaarden til sin Broder Corfitz Trolle, som blev Baron 1689, var en lærd Herre, gift med Frue Anne Cathrine Valkendorf, døde 1700 uden Børn, han oprettede mange Skoler, see Hofm. Fund. Tom. VI pag. 153 ec. Om Salling-Herred. Der efter tiltraade hans Broder Niels Trolle Baroniet, han var svagelig og døde 1721 uden Børn, hvorefter Baroniet kom til de Grever af Reventlau. Paa de Vestre Huus i Borge-Gaarden findes en Steen i Muren, hvoraf erfares: at Henrich Rantzau, Johannis Søn kiøbte Gaard og Gods for 55000 Rdlr. Af Kong FRIDERICH II til sig og Arvinger, og kaldede den Rantzousholm. Paa en anden Steen i det Søndre Huus staaer: Breide Rantzau og Sophie Rosenkrantz. Lade-Gaarden er bygt af Cai Lykke. Geheime-Conferentz-Raad Greve af Reventlau har 1769 ladet Borge-Gaarden sette i skøn Stand og over Porten hans og Frues Vaabener. Paa Gaarden holdes Birketing om Fredagen.

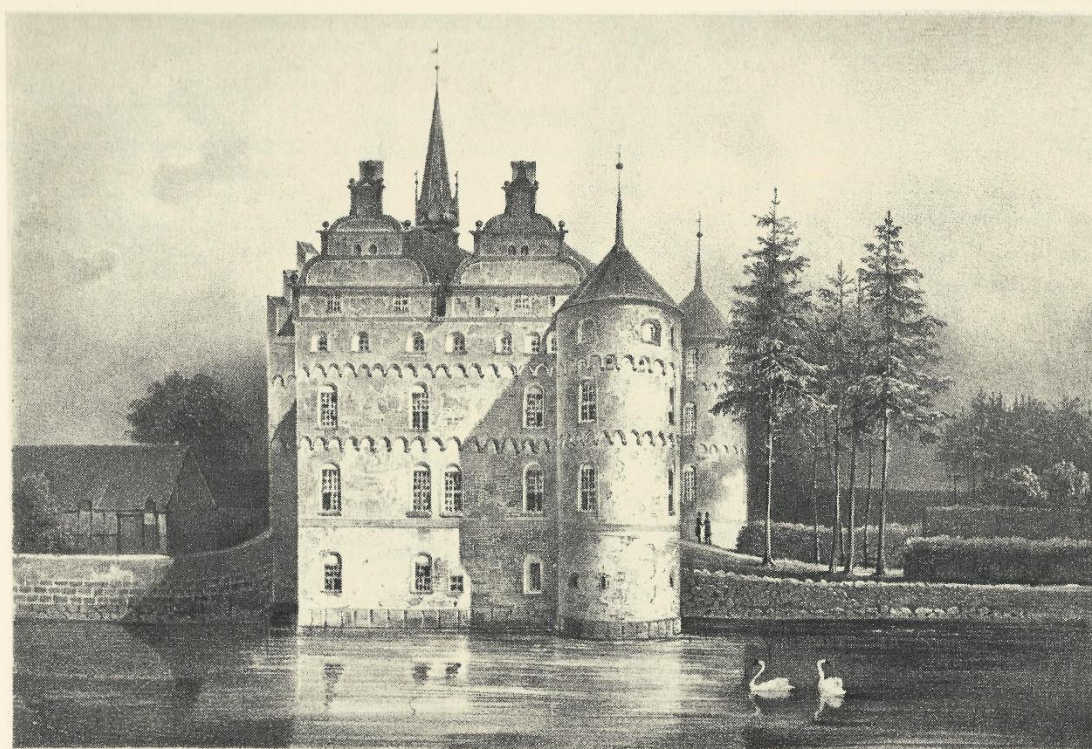
- 5) **Brendegaard** i Vester-Aabye Sogn i Salling-Herred hører under Baroniet Brahetrolleborg. Lin 12. Ikke Cai Rantzau, men hans Fader Breide Rantzau oprettede denne Herre-Gaard af to Landsbyer Nyboe og Giørup 1588, thi da var Cai Rantzau endnu ikke Eyere af Gaarden. Frue Anne Cathrine Valkendorf, Baron Friderich Trolles Enke, havde denne Gaard til sit Enke-Sæde 1717. (798)
- 6) **Broebyegaard** i Sønder-Broebye Sogn i Salling-Herred. Borge-Gaardens mitterste Bygning er en suffisant grundmuret Længde høy og anselig, bygt af Börge Trolle 1662 med Kielder under, derved er to Side-Bygninger af Bindingsverk. 1770 har Geheime-Raad Scasilisky ladet tilbygge et Stykke af Laden, Haugen udvide, og alting moderne indrette. Pag. 549 lin 7 Efter Börge Trolle, som bygte endeel af Gaarden, kom Cammer-Junker Niels Trolle, som døde 1697. Anders Trolle solgte Gaard og Gods 1700 til Cammer-Raad og Amtsforvalter Christian Sophie, Etatz-Raad Ernsts Datter, han døde 1762, og hun giftede sig anden gang med General-Major Hans Friderich Vintz, Ridder, han døde 1765, da hun blev tredje gang gift 1769 med Geheime-Raad og Cammer-Herre Scasilisky de Mokadelle, Ridder, hun døde 1771; de testamenterede 2000 Rdlr. Til Broebyegaards Gods Fattige. Heraf erfares at Oberst-Lieutenant Sehested aldrig har eyet Gaarden, som der meldes i Atlas Dan. T. III pag 550 lin 1.
- 7) **Broeholm** i Gudme Sogn i Gudme-Herred.

Lin 10 Peder Nielsen Ulfeld 1434. Lin. 19 Jörgen Scheel døde 1696. Lin 22 og 24 anføres i Atlas Dan. At Grev Giørtz købte Gaarden 1764, men der bør udelades,

saasom det var en Bonde-Gaard Broeholm, som han kiøbte paa Auctionen i Brylle Sogn i Odense-Herred, see Atlas Dan. Pag. 423. Lin 22 Frue Elisabeth Scheels anden Mand var Admiral Vessel, Tordenskiolds Broder, han og Frue gjorde Broeholm til et fidei comifs, at Gaarden altid skulde høre til den Sehestedske Familie, imod at erlægge en vis Summa til de øvrige Arvinger, og derefter afstod Gaarden til sin Stift-Søn Oberst-Lieutenant Anders Sehested og Frue Marie von Pultz. (799)

- 8) **Broelykke** i Vibye Sogn paa Hindsholm i Bierge Herred. Lin 5 efter Jörgen Urne kom Jacob Knudsen 1480, Niels Joensen Viffert 1525, Tønne Viffert 1534, og Christence Ulfstand, deres Søn Jacob Viffert kiøbte 1553 Jacob Brokkenhuus til Nakkebølle hans Anpart af Godset, som han arvede efter sin Fader Michel Brokkenhuus, bemeldte Jacob Viffert døde fiorten Dage efter Bryluppet med Anne Rønnov, deres Datter Mette Hardenberg fik Prebiörn Gyldenstjerne, som døde 1616 Pag. 589 lin. 2 og p. 551. Broelykke har aldrig lagt under Baroniet, thi Baron Friderich Brokdorf solgte Gaarden til Cancellie-Raad Lotentz Petersen, hvis Enke solgte den til Tved, som ey kunde indløse den, og blev da kiøbt af Sören Jörgensen for 40100 Rixdaler, han har meget forbedret Bygningen.
- 9) **Damsboe** i Jordløse Sogn i Salling-Herred. Lin 17 Jacob Brokkenhuus til Damsboe, døde 1577. Eiler Brokkenhuus var to gange gift, men hans Børn døde smaa. Hans Povisk til Damsboe 1615. Lin 24 anføres Cammer-Junker Finek til Eyere, men dette bør udelades, og i steden derfor anføres: efter Lunds Død, kiøbt af Etatz-Raadinde Hein fød Brahe, hun lagde Gaard og Gods ved sin Afgang under Stam-Huuset Hvedholm, som Oberst-Lieutenant Brahe eyer. Inscriptionen paa Borge- og Lade-Gaarden er anført i Hofm. Fund. Tom VI p. 113. Borge-Gaarden er gammel Grund-Muur bygt af Anders Bilde.
- 10) **Egeskov** i Qvendrup Sogn i Sunds-Herred. Lin 17 Lauritz Skinkel 1533. Lin 18 Anne, Lauritz Tindhuus Datter fik Frantz Brokkenhuus, altsaa var han ikke en Datter-Søn af Lauritz Tindhuus, men Frantz Brokkenhuus Søn, Lauritz Brokkenhuus. (800) Lin 23 1615 skiftede Frantz Ulfeld, Jacob Ulfeld og Hans Povisk paa sin Frues vegne deres Moders Forældre Lauritz Brokkenhuus og Frue Karen Skram deres efterladte Jorde-Gods: Jacob Ulfeld og Frantz Ulfeld fik Kierstrup i Laaland, og Hans Povisk Egeskou i Fyen, men derefter mageskiftede samme saaledes, at Hans Povisk fik Kierstrup, og Jacob og Frantz Ulfeld Egeskou, af dem udkiøbte Jacob Ulfeld til Urup 1616 Egeskou og Gods for 40000 Rdlr., han blev siden Rigens Raad. Lin 25 Lauritz Ulfeld var Rigs-Raad Jacob Ulfelds Søn. Lin 26 Otto Kraghs Frue var Anne Rosenkrantz, deres Søn Geheime-Raad Niels Kragh havde General-Admiral Niels Juels Datter Sophie Juel, deres Søn Etatz-Raad Niels Kragh fik Admiral Just Juels Datter Frue Sophie Juel, som er Enke, lever endnu 1772 og har ladet bygge et Hospital.
- 11) **Fiellerbroe** i Heringe Sogn i Salling-Herred. Lin. 16 Claus Ollesen til Fiellebroe 1518 var af de Munker. Lin 23 Ebbe Munk og Frue Sidsel Höeg, døde 1622. Jomfrue Munk, Oldeland, Henrich Gyldenstjerne. 1650 hans Datter Anne Gyldenstjerne og Mand Jörgen Brahe, Oberste Steen Brahe, Cort Henrich Merker 1669. 1677 Peder Luxdorf og Enke. 1712 Greb Trampe. 1738 Conferentz-Raad Friderich Ludvig Christian von Pentz og Frue Anne Margrethe von Holsteen, som begge døde 1770, saa at det udelades i Atlas Dan. Pag. 553. Lin 25 først Etatz-Raad Pentz, og siden

F. Richardt del.

C. A. Reitzels Forlag

Em. Barentzen & Co lith. inst.

EGESKOV,
i Fyen, opført 1554.

F. Richardt del. Morish. Grove lith.

C. A. Reitzels Forlag

L. W. Tegner & K. H. Schjøtt lith. inst.

FJELLEBRO
i Fyn.

Conferentz-Raad Pentzes Død er Gaard og Gods med Tiender solgt ved Auction til hans Søn Cammer-Junker Ditlev Pentz til Ranzaugave i Jylland, og Frue Öllegaard Rodsteen Sehested, for 120000 Rdlr. Fiellebroes Borge-Gaard er anseelig med fire Længder af 2 Etager Grund-Muur 1622 opbyggt af Ebbe Munk og Frue Sidsel Höeg, siden gibset og med moderne Værelser 1728 indrette (801) af Grev Trampe, som paa den venstre Fløy har ladet opsette en Portal af huggen Steen med sit Vaaben og dette Vers:

Es schwebe Gottes Hand, stets über dieses Haus

Und segne die hinein, und wieder gehen aus.

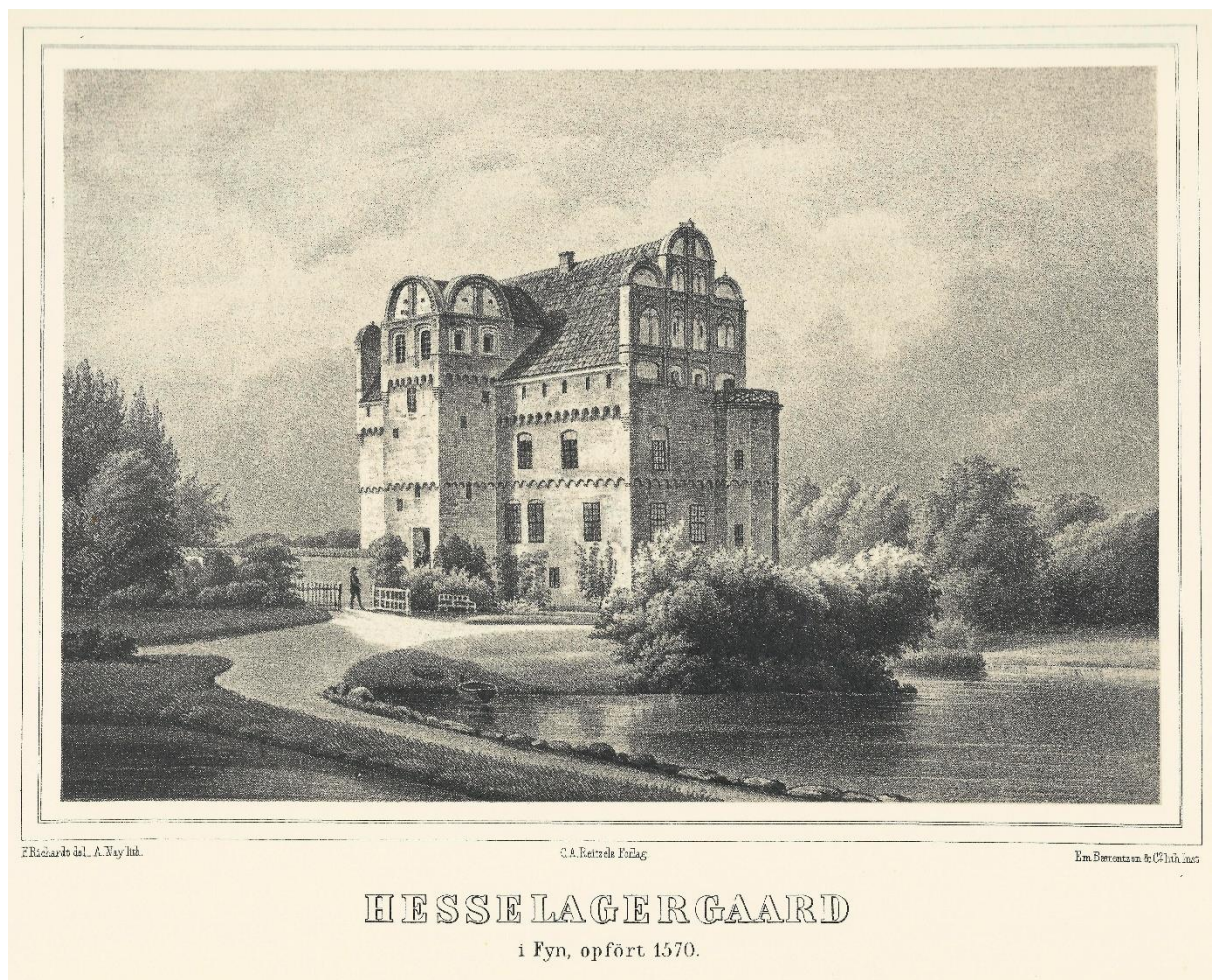
I den Nordre Fløy er et Taarn med Slagverk og to Klokker, den ene bekostet af Henrich Gyldenstjerne 1650, og den største af Peder Luxdorf i Odense 1682. Over Porten sees Psalm. 127 det 1 Vers. Paa den Østre Side af Borge-Gaarden er et ziirlig Capel, hvori er holdet Prædiken hver Søn- og Helligdag fra 1712, og har et smukt Alter, Prædikestoel, Herskabets Stoel, Orgelverk, en Engel med et Sølv-Fad til Daab, og to Sølv Lysestager. Om Borge-Gaarden er Graver med Broer til Lyst-Haugen, som er stor med brede Gange og høye Hekker, derfra er en Allee af Gran- og Linde-Træer til Dyre-Haugen, som er forsynet med Daa-Dyr. Lade-Gaarden er vidtløftig af Bindingsverk, da Hollænderiet bestaaer af 200 Kiøer og derover, samt vidtløftig Kornavling. Vandstedet til Creaturerne er men en Sluse at trekke op for at holde Vandet reent, neden for er en mølle. Veyene paa Gaardens District af en halv Miils Længde ere indkastede og istandsat, saa at afgangne Conferents-Raad Pentz har sat Gaard, Avling og Godset i god Stand.

- 12) **Flintholm** i Hundstrup Sogn i Salling-Herred. Bygningen er af Bindingsverk. Lin 6 Knud Erichsen Bille 1588, Frantz Lykke, Cay Lykke 1661, Geheime-Raad Otto Kragh, hans Søn Etatz-Raad Kragh, hvis Enke 1768 solgte Gaard og Gods til Justitz-Raad Jens Lange til Rødkilde for 24000 Rdlr.
- 13) **Gielskou** i Hillerslev Sogn i Salling-Herred. Lin 13 Eiler Kruse døde 1580, Erich Kaas. Lin 14 Jörgen Kaas døde 1619 efter hans Død kom Gaarden til én af hans Brødre. Lin. 15 efter Mogens Bille og Frue Margrethe Lunge 1664 kom Justitz-Raad og (802) Hof-Raad Adolf Hans von Holsten, død 1694; med den anden Frue Ide Ratleu havde han Major Siegfrid von Holsteen, døde 1718. Hans Søn Conferentz-Raad og Lands-Dommer Erich Scheel von Holsteen.
- 14) **Glorup** i Svindinge Sogn i Gudme-Herred. Lin 8. De Giøer eyede Glorup førend de Valkendorfer. Pag. 556 lin. 16 Geheime-Conferentz-Raad Adam Gotlob Greve af Moltke, har ladet Gaarden moderne opbygge af Grund-Muur, hvori 1743 var ungefær 90 Dyr. Glorup er først opbyggt paa Pæle i et Morads ligesom Friderichsborg Slot, er sterk Grund-Muur med Graver omkring, siden ombyggt af Geheime-Raad Plessen, og nu af Grev Moltke.
- 15) **Hellerup** i Hellerup Sogn i Vinding-Herred. Bygningen er Grund-Muur, to Etager med Graver. Lade-Gaarden er opbyggt 1717 da den af Torden afbrændte. Eyerne anføres af andre saaledes: Ole Stisen 1419, Hvittf. P. 678, Eiler Brokkenhuus 1588, hans Datter Susanne Brokenhuus fik Marqvor Bildes til Nakebølle Søn Eiler Bilde, hans Søster Karen Bilde fik Falk Giøe til Hvidkilde. Knud Ulfeld Dannemarks Riges Raad solgte Gaarden til Corfitz Ulfeld, da den hiemfaldt til Kongen.

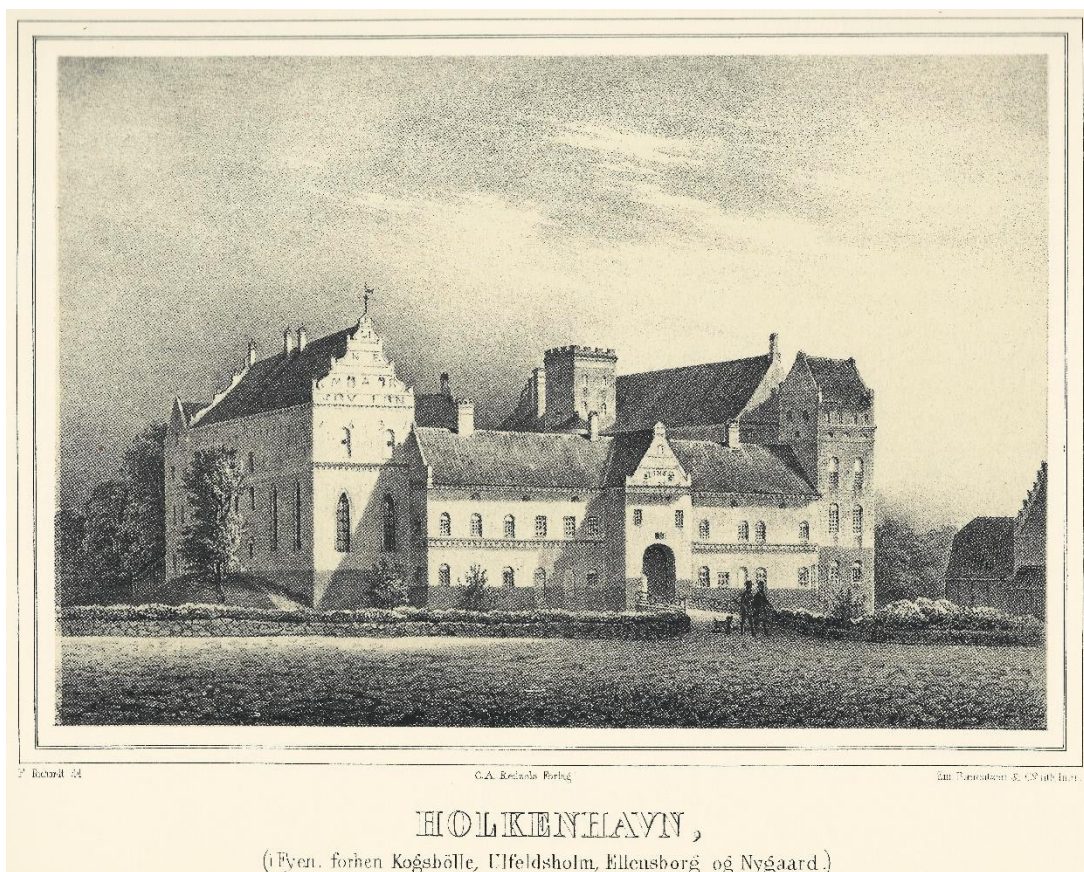
Rigs-Marskalk Kiörbitz og Christina Lutzau, som erigerede Gaarden til Familien 1675, og skulde hans Søster-Søn Johan Christoph von Lutzelborg arve først, men siden efter hans Stif-Broder Ober-Amtmand Hans Christopher Kiörbitz; men da Lutzelborg døde uden Arving, fik bemeldte Hans Chr. Kiörbitz, hans Søn General-Major og Ober-Krigs-Secreterer Johan Christ. Von Kiöbitz; han gjorde endeel Gield paa Godset, og ligeledes efter hans Død hans Enke Frue Harsdahl, saa at hun solgte Gaarden (803) 1739. til Justitz-Raad Salomon Lindegaard, som i Henseende til foranførte Testamente havde Proces med Oberst-Lieutenant Johan Christopher Kiörbitz til Lammehave, som paastod Gaarden efter sin Fader, hvilken Proces Lindegaard vandt ved Høyeste-Ret. Efter Lindegaard hans Enke, som døde 1768, da hendes Sviger-Søn Etatz-Raad Schmidt i Nyeborg købte Gaard og Gods for 80000 Rdlr.

16) **Hesselager** i Hesselager Sogn i Gudme-Herred.

Lin 4. Jesper Friis var Christen Nielsen Frises Sønne-Søn og eyede Hesselager ikke 1437, men 1535, da han døde, hans Søn Cancellier Johan Friis. Borge-Gaarden er to anseelige grundmurede Huuse med Graver om. Lin. 10. Den sidste af de Friser, som eyede Gaarden til hun døde 1682, Cancellie-Assessor Poul Zacharias Grönvold fra 1682 til 1700, Cancellie-Raad Niels Bucholts fra 1726 til 1764, Commerce-Raad Niels Baggesen, som meget har forbedret Godset, der forhen var i slet Stand.

- 17) **Hindemaae** i Skellerup Sogn i Vinding-Herred. Lin. 18. Gaarden ligger miidt i en Maae, hvoraf Gaarden har Navn. Lin 22. derved var et Teglblænderie, som Admiral Hagedorn lod anlegge, men som Tagstenene bleve gule, som endnu sees af Gaardens Tag, er Tegilverket nedlagt. Lade-Gaarden, som var afbrændt, og Borge-Gaarden har bemeldte Hagedorn af Bindingsverk opbyggt. Herr Bredstorf i Ollerup har af Gaardens Documenter udfundet, at Eyerne har været følgende: 1.) Jörgen Urne Ibs Søn eyede foruden Hindemaae ni Herre-Gaarde, havde havt tre Fruer efter hverandre: Kirsten Knob Folmars Datter, Sidsel Krumstrup Eggers Datter, Margrete Bølle Erichs Datter, og med dem 23 Børn, døde 1480; hans Søn: 2.) Jörgen Urne, Lands-Dommer, en lærd Mand, levede (804) 1594, hans Frue Mette Hvitfeld Claus Datter fra Krumstrup. 3.) Claus Urne levede endnu 1531 havde Maren Friis Jespers Datter, siden Margrethe Ravensberg Jespers Datter. 5.) Frantz Urne og Dorthe Breide Jochums Datter havde ingen Børn, han eyede det halve af Hindemaae, som Frue Helvig Hardenberg Erich Rosenkrantz's Enke gjorde 1588 Indførsel i, og overlod hendes Datter-Mand Breide Rantzau; den anden halve Deel eyede Claus Urne, Frantz's Broder, som han og solgte til Breide Rantzau til Rantzausholm, og saaledes kom Hindemaae fra de Urner. 6.) Breide Rantzau købte meget Gods til den. Hans Datter 7.) Elisabeth Sophie Rantzau fik 1619 Dannemarks Riges Raad Hans Lindenov, han fik derefter Sophie Jacobs Datter Seefeldt. 8.) Sigvard Urne Knuds Søn havde først Helvig Lindenov Hans Datter, og siden Cathrine Sehested, hun købte det halve af Gaard og Gods og hendes Stif-Søn Jörgen Urne, og solgte Gaard og Gods til 9.) Hans Lövenhielm, Ridder, General-Major, som var gift først med Pultz, siden med Sophie Bielke. 10.) Friderich Giedde, Geheime-Raad, Stift-Amtmand i Fyen, gift tre gange: først med Susanne Adeler, siden med Sophia Amalia Lövenhielm, og tilsidst med Abel Cathrine Buchwald, han købte Gaarden 1689. Hans Søn 11.) Carl Vilhelm Giedde, Ritmester, 1718, solgte den 1726 til 12.) Seneca Hagedorn, Admiral, og Frue Elisabeth Birgitte Rantzau, ved hans Død købte paa Auction 13.) Herredsfoged Hans Pedersen Gaarden. Hans Enke fik 14.) Ramus Langhof, efter hans Død fik Enken 15.) Cancellie-Raad Friderich Pedersen.
- 18) **Holkenhavn** i Vindinge Sogn i Vindinger-Herred. I Taarnet paa Gaarden er tre skønne Klokker, paa Gaarden er et smuk Capel med Alter-Tavle, Prædike-, Degne- og Herskabets (805) Stoel med meget smuk Billedhugger-Arbeyde, Stolene ere og med Billedhugger-Arbeyde, som alt af enhver admireres, indviet 1637. Paa Gaarden holdes Birke-Ting om Torsdagen. Pag. 560 lin 5 Koxbølle hørte først til de Blaaer, deriblant Iver Blaae 1240. Lin 9. Knud Ulfeld kaldede den Ulfeldsholm, som var der andet Navn, han støttede Gaarden og opbygte den. Lin. 25 da Jacob Ulfeld den yngre mistede Gaarden, og Frue Ellen Marsvin købte den, blev Gaarden kaldet Ellensborg: derefter købte Buchwald Gaarden, da den blev kaldet Nyegaard, han havde Gaarden kort, da Geheime-Raad Eiler Baron af Holck købte den og kaldede den Holkenhavn, som der det femte Navn.
- 19) **Holsteenshuus** i Denisse Sogn i Salling-Herred, tilforn kaldet Findstrup. Lin. 2 Gotskalk Lille til Findstrup 1326 Lin 4. Jörgen Grubbe og Frue Karen Vensterman havde ingen Børn. Geheime-Raad Schultz kom her ind 1616 døde 1652. Lin 10 Oberste Cristian Adolf von Holsten blev i Bataillen paa Skaane 1710 da hans Broder Oberste Godske Ditlev von Holsten arvede ham, han og Frue Elisabeth Sophie von Knuth gjorde Holsteenshuus og Langesøe 1746 til et Stam-Huus, han døde 1745 nu

hans Søn Adam Christopher von Holsteen, Ridder, Cammer-Herre og Amtmand over Nyeborg og Tranekier Amter. Det grundmurede Huus paa Gaarden er bygt af Jörgen Schultz 1643; det Søndre og Vestre 1579 af Knud Venstermand.

- 20) Hvedholm i Horne Sogn i Salling-Herred, Gaarden er først bygt af Frantz Bilde. Lin 4. Erich Hardenberg og Frue Anne Rönnov 1499 følgelig har de ey levet 1565: deres Søn Jacob Hardenberg var Høvedsmand o Nyeborg. Døde 1643. Lin 21 Gaarden (806) har ey tilhørt Frue Susanne Hein, fød Brahe, men stedse tilhørt hendes Broder Oberst-Lieutenant Brahe, som lever ugift, han har ladet Hvedholm paa Bygning særdeles forbedre. Lade-Gaarden er til største deels af Kampe-Steen 1645 opbygt, og en stor Deel Kampe-Steen i Gaarden staaer: 1590 Erich Bille, Frantz Billes Søn. Bemeldte Oberst-Lieutenant Brahe har ladet Gaarden med flere indrette til et Stam-Huus.
- 21) Hverringe i Vibye Sogn paa Hindsholm i Bierre-Herred. Lin 16 Palle Andersen Ulfeld levede 1508. Jörgen Urne, Ridder, Rigens Raad, eyede Hverring 1480. Peder Lykke til Hverringe 1542. Jacob Viffert til Hverringe 1592 den sidste paa Sverdsiden. Lin 21 Knud Ulfeld Corfitzes Broder eyede Hverring 1635. Lin. 25 Niels Krabbe var Brigadeer Peder Juels Faders Morbroder; han og Frue gjorde Testamente, T EFTER DEN SIDSTES Død skulde Søster-Børnene lodde, og den der tilfaldt Gaarden betale 18300 Rdlr. Til de andre Arvinger. 1737 blev Major Niels Juel ved Lodkastning Eyere deraf, han døde ugift 1739, anden gang 1740 faldt Lodden til Geheime-Raad Peder Juel, som har sat Godset i skøn Stand, oh forpagtet endeel Udløkker til

Bønderne i Vibye og Maaløs. Saa Hoveriet trykker ingen. 1768 har han ladet Hveringe Gaard og Gods indrette til et Stam-Huus.

22) **Hvidkilde** i Eggense Sogn i Sunds-Herred, hvorved er en stor Søe af samme Navn. Gaarden menes at have Navn efter de Hvider, som fra Begyndelsen har eyet Gaarden, og Kilde, da der findes skønne Kilder, nemlig Hendekilde ved Rønninge Mølle, og Egense Bøgeberg Kilde. Birgitte Stormvase, hvis Fader var Christen Nielsen Stormvase, og var Kong Gustav I af Sverrigs Oldefader, skal fordum have eyet Gaarden; derefter Claus Rönnov, døde 1488 (807) Søn Marcus Rönnov og Mette Hardenberg, deres Søn Eyler Rönnov, Rigens Raad, som bygte det grundmurede Huus paa Gaarden, døde 1563, og Frue Anne Krabbe, deres Datter Berte Rönnov fik en Qvitzau, som forbedrede St. Jørgens Hospital, Mette Rönnov, hendes Søster fik en Viffert, Søsteren Anne Rönnov fik Erich Hardenberg, og den sidste Søster Karen Rönnov fik Jens Bille Befalingsmand paa Gulland, som indløste Gaarden fra de andre Sødskende, døde 1592, hans Søn Marcus Bilde døde 1631 og Frue Susanne Brokkenhuus, 1631 mageskiftede Jörgen Scheel til Sæstrup Hvidkilde Gaard og Gods i Halland: derefter fik Marcus Bildes Datter Karen Bilde og Falk Giöe Hofmester i Sorøe Gaarden, han døde 1653, deres Søn Marcus Giöe døde 1698, hans Søster Anne Giöe solgte Gaarden til Geheime-Raad Voldemar Christian Gabel. 1724 købte Hans Majestæt Kong FRIDERICH IV Gaarden, og solgte den til Johan Lehn, som testamenterede Gaarden til sin Broder Abraham Lehns Søn, Conferentz-Raad Povel Abraham Lehn og Frue Erica Christiana Cicignon. Borge-Gaarden bestaaer af tre Huuse, to Etager Grund-Muur med glasserede Steen, begge Fløylene ere 1741

opbygt af bemeldte Johan Lehn. Stald-Gaarden er for sig selv, og Lade-Gaarden med Meieriet ligeledes. Pag. 565 staaer Allerup Søe, bør læses Øllerup Søe. I Hvidkilde Løkker skal have ligget for 150 Aar siden en Gaard kaldet Boelsgaard.

- 23) **Juulskou** i Kullerup Sogn o Vinding-Herred. Borge-Gaarden er Grund-Muur tre Fløye, det store er anseeligere end de andre med Taarn, den fiende Side er med Muur; midt i Gaarden staaer en Støtte af Kampe-Steen, hvorover staaer et Hiul, hvoraf Gaarden menes at have Navn; i Ol. Wormii Monumenta pag. 243 findes samme beskrevet. Lade-Gaarden er Bindingsverk. Lin penult. (808) Lauritz Skinkel 1518, siden Otto Tinhuus. Pag. 567 Lin. 1 Hans Speil 1588, hans eneste Søn Friderich Speil havde tre Døttre. Lin 2 gamle Hans Lindenov eyede Gaarden 1643. Lin 3 Knud Urne døde 1705 uden Børn, Broderen Sigvard Urne arvede Gaarden; Justitz-Raad Sekman, Johan Kalager, døde 1762 da Gaarden blev solgt til Cammer-Raad Friderich Bager, som meget har forbedret Bygningen og Gaardens Marker.
- 24) **Klingstrup** i Skaarup i Sunds-Herred. Lin 17. Steen Styge, kaldes og Niels Steen, levede 1527 Lin 14 Lade-Gaarden, som er af Grund-Muur, bygt 1640 af Henning Valkendorf og Frue Anne Bernekov, ligger 1400 Skridt fra Borge-Gaarden. Lynild afbrændte 1728 den Søndre Længde af Lade-Gaarden, og af Grund-Muur igjen opbygt af Sal. Oberst-Lieutenant Henning Christopher Valkendorf, hvis Enke-Frue Anne Margrethe von Halem eyer og beboer Gaarden. Haugen er med smukke Lyst-Quarterer, Alleer og Bue-Gange. Til Gaarden er prægtig Skou og skøn Fiskerie. Borge-Gaarden er deels af Grund-Muur, deels Bindingsverk.

- 25) **Kromstrup** i Røslinge Sogn i Gudme-Herred. Lin 6 efter Lauge Hvitfeldt, Jacob Höeg, som lod nedbryde St. Anne Vapel og tog samme til Hielp til at bygge Gaarden. 1746 eyede Niels Trolle til Trolholm Gaarden, efter ham blev Gaarden af Fienderne ruineret, og Kongen solgte Gaard og Gods 1671 til Capitain Hans Lassen, som bygte Borge-Gaarden, han var en riig Mand, men ved Proces om en Hund kom tilagters; hans Søn Justitz-Raad Jens Lassen døde 1706, hans Søn Cancellie-Raad Christian Lassen eyede den til 1723, da Admiral Hagedorn købte den, ved hans Død 1750 blev den solgt til Michel Lange, Agent von Vesten. 1767 Krigs-Raad Morten Möller. (809)
- 26) **Lammehaug** i Ringe Sogn i Gudme-Herred. Borge-Gaarden er Bindingsverk, opbyggt af General-Lieutenant Beenfeldt, derved er smuk Hauge; paa Gaardens Mark var en Søe, som er udskaaen, hvor nu avles Høe. Avlingen er meget forbedret og Skoven opelsket. Ved Gaardens Graver er en Mølle. Pag. 569 lin 20. Efter Oberste Pogrels Død 1702 solgt til Capitain Georg Wilhelm von Pogrel, som testamenterede Gaarden 1725 til hans Broder-Datter Marie Elisabeth Pogrel, som fik General-Lieutenant Herman Friderich de Beenfeldt, Ridder, han fik efter hendes Død Ide Dorothea Fri-Herrinde af Gyldenchrone, han døde 1761, da hans Datter, som han havde med den første Frue Eleonora Elisabeth de Beenfeldt, som er gift med Oberst-Lieutenant Johan Christopher von Kiörbitz købte Gaarden.
- 27) **Lindskou** i Egense Sogn i Sunds-Herred. Gaarden er Bindingsverk. Pag. 570 lin. 6 Erich Kaas 1657. Rubek Kaas (derefter er forglempt) Christian Corfitz Rosenkrantz til Damsboe, Axel Rosenkrantz til Søbyesøegaard, Geheime-Raad Voldemar Christ. Gabel, døde 1725. Madame Anne Schouboe, Velbyrdige Johan Lehn til Hvidkilde,

han reparerede Gaarden, og testamenterede den til Conferantz-Raad Povel Abraham Lehn.

- 28) **Lundegaard** i Nørre Broebye Sogn i Salling-Herred. Pag. 571 lin 8 Hannibal Sehested og Kirstine Munkes Datter arvede Gaarden efter hendes Fader Ludvig Munk, som købte Gaarden 1598 af Erich Vensterman og Alhed Norbye; Hannibal Sehested solgte Gaarden til Corfitz Ulfeld; da den hiemfaldt til Kongen, købte Frue Anne Sophie Krabbe Gaarden, og hun solgte den til Niels Hansen Schmidt til Veilegaard, hans Søn Cancellie-Raad Peder Schmidt døde 1711, hans Søster Else Cathrine Schmidt, som fik Commerce-Raad Lorentz Petersen, deres Datter Anne Petersen fik General-Lieutenant Neuberg, (810) og da de døde uden Arvinger, blev Gaard og Gods, ifølge Cancellie-Raad Peder Schmidts Testamente, de Fattige i Fyen efter Høyeste-Rets Dom tilkiendt, see Hofm. Fund. Tom. VI pag. 170. Det meste af Gaarden har Cancellie-Raad Peder Schmidt ombyggt, men Taarnet lod han staae, 1770 afbrændte 16 Fag af Stue-Huuset, men Taarnet blev conserveret.